

Hiljanen Heidi

LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON JA
VARHAISKASVATUKSEN VÄLINEN YHTEISTYÖ EURASSA

Sosiaalialan koulutusohjelma

Ylempi AMK

2013

LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON JA VARHAISKASVATUKSEN VÄLINEN YHTEISTYÖ EURASSA

Hiljanen, Heidi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK
Kesäkuu 2013
Ohjaaja: Kumpulainen, Pasi
Sivumäärä: 60

Asiasanat: lastensuojelu, varhaiskasvatus, yhteistyö

Opinnäytetyön aiheena oli kehittää lastensuojelun avohuollon ja varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä Eurassa. Tavoitteena oli luoda konkreettinen malli, siitä miten toimia kun huoli lapsesta herää sekä kehittää yhteistyötä lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä. Kehittäminen lähti liikkeelle tarpeesta päästä tukemaan lasta ja perhettä aiempaa varhaisemmassa vaiheessa. Lapsen ja hänen perheensä tukeminen varhaisessa vaiheessa on usein vähäisempää kuin puuttuminen esimerkiksi nuoren ja hänen perheensä elämään. Kehittämishankkeen toiseksi osapuoleksi lastensuojelun lisäksi päädyttiin pyytämään varhaiskasvatusta, koska suurin osa lapsista on viimeistään esikouluaikana varhaiskasvatuksen piirissä.

Opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa käsitellään lapsesta tulleen lastensuojeluilmoituksen käsittelyä ja varhaiskasvatusikäiselle tarjottavia lastensuojelun avohuollon tukitoimia, varhaiskasvatusta yleisesti sekä yhteistyötä. Lastensuojelun osuus perustuu pitkälti omiin ja työyhteisön työn kautta tulleisiin kokemuksiin sekä ammattikirjallisuuteen. Varhaiskasvatusta koskeva osio perustuu pitkälti ammattikirjallisuuteen sekä verkkosivuilta saatuun tietoon.

Kehittäminen tehtiin toimintatutkimuksena, jolloin työskentely tapahtuu lähellä käytäntöä. Kehittämisen menetelmänä oli työkonferenssi. Työkonferensseja pidettiin kolme kevään 2012 aikana. Työkonferensseissa pohdittiin ensin yhteistyön tavoitetta, sen jälkeen esteitä tavoitetilaan pääsyyn. Esteiden jälkeen pohdittiin ratkaisuja esteiden poistamiseksi. Ratkaisujen pohjalta kehitettiin toimintamalli, jonka mukaan jatkossa toimitaan.

Kehittämistuloksena saatiin luotua huolipolku -niminen toimintamalli, jonka mukaan edetään huolen herätessä lapsesta. Huolipolussa on kirjattuna myös muu varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun avohuollon välillä tehtävä yhteistyö. Kehittämisen myötä tietoisuus kehittämisessä mukana olleiden työstä lisääntyi ja yhteistyö sai hyvän alun vielä parempaan yhteistyöhön. Toimintamallia aletaan viedä käytäntöön toukokuusta 2013 alkaen. Huolipolku -toimintamallista on mahdollista muokata malli myös avohuollon lastensuojelun ja muiden lasten kanssa toimivien tahojen välille. Tavoitteena on, että huolipolku -toimintamallista tulee konkreettinen työväline perustyn arkeen.

THE COOPERATION BETWEEN CHILD WELFARE AND EARLY CHILDHOOD EDUCATION IN EURA

Hiljanen, Heidi
Satakunta University of Applied Sciences
Master's Degree in Social Services
June 2013
Supervisor: Kumpulainen, Pasi
Number of pages: 60

Keywords: child welfare, early childhood education, cooperation

The purpose of this thesis was to develop the cooperation between the child welfare and the early childhood education in Eura. The aim was to create a concrete pattern of what to do when one is concerned for a child and to develop the cooperation between the child welfare and the early childhood education. The purpose was to support the child and his family earlier than it is done currently. The early support for a child and his family is less common than for example interfere the life of a young and his family. The other part of this developing work besides the child welfare is early childhood education because they meet most of the children at the latest when children go to pre-school.

The theoretical part of this thesis is processing the process of child welfare notification, the child welfare noninstitutional social care to the early childhood education, early childhood education in general and the cooperation. The part of the child welfare is mostly based on the experiences of my own and my work community and the professional literature. The part of early childhood education is mostly based on the professional literature and the information from the internet.

The developing was made out as an action research because of its practicality. The method applied was a work conference. Three work conferences were held during the spring 2012. The things that were discussed in these work conferences were the target of our cooperation and then the barriers and solutions for getting there. Based on these solutions, a pattern which will be implemented in the future was created. As a result of this developing, a pattern called "path of worries", was created. This pattern is used when one is concerned for a child. "The path of worries" also includes facts about the cooperation between the early childhood education and the child welfare noninstitutional social care. During this process the knowledge of the work of those involved increased and the cooperation had a very good start. The practical use of this pattern starts during May 2013. This "path of worries"-pattern can be adapted and used also between the child welfare noninstitutional social care and others working with children. The aim is that the "path of worries"-pattern becomes a practical tool for daily work routines.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	YHTEISTYÖN KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1	Kehittämistehtävä, tarkoitus ja tavoitteet.....	8
3	LASTENSUOJELU AVOHUOLLOSSA.....	8
3.1	Varhainen tukeminen	8
3.2	Huolen puheeksiotto	9
3.3	Lastensuojeluasian vireille tulo ja prosessin eteneminen Eurassa.....	10
3.4	Lastensuojelun avohuolto ja sen toteutus Eurassa	12
3.4.1	Sosiaalityön viikkopalaveri	15
3.4.2	Taloudellinen tuki	15
3.4.3	Perhetyö.....	15
3.4.4	Perheneuvola	17
3.4.5	Tukiperhe ja tukihenkilö	18
3.4.6	Avohuollon sijoitus	19
4	VARHAISKASVATUS	20
4.1	Varhaiskasvatuksen taustaa	20
4.2	Varhaiskasvatuksen rooli lastensuojelussa	21
4.3	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	22
4.4	Varhaiskasvatus Eurassa.....	23
5	YHTEISTYÖ LAPSEN TUKENA	24
5.1	Yhteistyö	24
5.2	Moniammatillinen yhteistyö	26
6	KEHITTÄMISPROSESSI	28
6.1	Kehittämisen taustaa	28
6.2	Kehittämisprosessiin sisältyneet tehtävät	31
6.3	Etiikan huomioiminen kehittämistehtävässä	34
6.4	Tiedontuotanto	37
6.5	Työkonferenssi kehittämisen menetelmänä.....	38
7	TYÖKONFERENSSIN SOVELTAMINEN LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON JA VARHAISKASVATUKSEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMISESSÄ EURASSA.....	41
7.1	Työkonferenssien käytännön toteutus	41
7.2	Ryhmätöiden tulokset	44
8	TOIMINTAMALLIN KUVAUS JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	47
8.1	Kehittämishankkeen tulokset.....	47
8.2	Toimintatapojen levittäminen käytäntöön	52

8.3 Arviointi	52
LÄHTEET.....	58

1 JOHDANTO

Suosalmi kirjoitti sanomalehti Länsi-Suomessa 19.1.2012 lastensuojelulla olevan lapsia ja perheitä leimaava maine. Artikkelissa kirjoitettiin lastensuojelun leimaavan maineen ja pelon estävän sekä vanhempien että päiväkotien yhteistyön lastensuojelun kanssa. Artikkelista nousi esiin päiväkodin olevan luonteva paikka ehkäisevälle työlle, sillä päivähoidossa lasten vanhempia tavataan päivittäin. Esimerkkinä mainitaan Helsinki, jossa alle kaksi prosenttia lastensuojeluilmoituksista tehtiin päivähoidosta. (Suosalmi 2012.) Eurassa tilanne oli samansuuntainen kuin Helsingissäkin, lastensuojeluilmoituksia päivähoidosta tuli kovin vähän. Päivähoitoikäisten lasten kohdalla puuttuminen ja tukeminen olisivat usein pienimuotoisempaa kuin esimerkiksi yläasteikäisen kohdalla.

Eurassa lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö on vähäistä ja se liittyy yksittäisiin asiakaskohtaisiin tapauksiin. Kehittämistehtävän tavoitteena olikin kehittää varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välistä yhteistyötä, jotta lastensuojelun avohuollon painopistettä saataisiin siirrettyä tämän hetkistä nuorempiin lapsiin. Kehittämishankkeessa oli mukana työntekijöitä sekä lastensuojelusta että varhaiskasvatuksesta.

Työn alussa esittelen lastensuojelua sekä Euran lastensuojelun avohuollossa käytettäviä yleisempiä tukitoimia varhaiskasvatusikäistä lasta ajatellen. Tarkoituksena on tuoda esille mitä lastensuojeluilmoituksen jälkeen tapahtuu ja mitä tukitoimia lapselle ja hänen perheelleen voidaan tarjota. Sen jälkeen kerron lyhyesti varhaiskasvatuksesta yleisesti sekä päivähoidon kokonaisuutta Eurassa, jotta syntyy käsitys siitä, miten varhaiskasvatusta toteutetaan Euran kunnassa. Raportin loppuosa koostuu kehittämistehtävästä ja sen tuloksista.

Haluan kiittää kaikkia työkonferensseihin osallistuneita sekä työn valmistumisessa edesauttaneita.

2 YHTEISTYÖN KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT

Yhteistyö käsitteenä merkitsee, että toimijoilla on yhteinen työ tai tehtävä suoritettavana, päätös tehtävänä tai ongelma ratkaistavana. Yhteistyössä olevat voivat etsiä asiaan uusia näkemyksiä yhdessä keskustellen. Kehittämistehtävässäni oli tarkoitus kehittää Euran lastensuojelun avohuollon ja varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä nykyistä toimivammaksi ja tiiviimmäksi. Yhteistyötä tehtiin satunnaisesti ja työntekijästä riippuen. Säännöllistä ja moniammatillista yhteistyötä toimijoiden välillä ei ollut. Lastensuojelun työntekijät olivat tarpeen vaatiessa yhteydessä varhaiskasvatuksen työntekijään ja vastaavasti varhaiskasvatuksen työntekijät olivat tarvittaessa yhteydessä lastensuojelun työntekijään. Päivähoidon ja lastensuojelun välillä tehtävä työ on moniammatillista yhteistyötä, jossa korostuu vuorovaikutus, asiakaslähtöisyys sekä tiedon ja eri näkökulmien kokoaminen yhteen. Moniammatillisessa yhteistyössä pyritään parantamaan tiedonkulkua ja vähentämään päällekkäisyyttä. Tärkeimpänä tavoitteena on huomioida asiakas, tässä tapauksessa lapsi ja hänen perheensä, kokonaisvaltaisesti. (Laihonen 2008, 65.)

Tarve lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön kehittämiseksi tuli esille Euran lastensuojelun työntekijöiden keskusteluissa, joissa oli noussut esille yhteistyön vähyys ja tarve siirtää lastensuojelun tukitoimien painopistettä nuorempiin lapsiin. Enenevässä määrin lastensuojelun tukitoimien kohteena olivat yläasteikäiset nuoret, joiden kohdalla tukitoimia on käytettävissä vähemmän ja usein tukitoimet ovat myös kalliimpia. Lastensuojelun painopisteen siirtyessä päivähoitoikäiseen tukitoimeksi riittää usein vanhempien ohjaus ja tukeminen. Kustannukset jäävät tällöin pienemmäksi kuin esimerkiksi yläasteikäisen lapsen kohdalla, joka voidaan joutua sijoittamaan avohuollon tukitoimena. Avohuollon tukitoimien kohdeikää ei pystytä muuttamaan, mikäli ei kehitetä yhteistyötä niiden henkilöiden kanssa, jotka ovat tekemisissä pienten lasten ja heidän vanhempiansa kanssa.

Lastensuojelutyön kokemukseni ja työyhteisön työntekijöiden kanssa käytyjen keskustelujen kautta oli käynyt ilmi, etteivät yhteistyökumppanit aina tienneet, mitä lastensuojelu on ja mitä lastensuojelun työntekijät tekevät. Valitettavan usein ajatellaan lastensuojeluilmoituksen tarkoittavan huostaanottoilmoitusta tai ainakin johtavan sii-

hen. Tiedon lisäämiseksi lastensuojelusta kirjasin auki miten lastensuojeluilmoitus käsitellään ja millaisia tukitoimia lapselle ja perheelle voidaan tarjota sen jälkeen kun lastensuojelun tarve on arvioitu. Tiedon lisääminen eri toimijoiden työstä on mielestäni yksi keino, millä päästään parempaan yhteistyöhön eri toimijoiden välillä. Lastensuojeluasian etenemisen lisäksi nostin työssäni esille miten lapsen tilanteeseen olisi hyvä puuttua, mikäli on tarvetta sekä mitä on lastensuojelu ja varhaiskasvatus.

2.1 Kehittämistehtävä, tarkoitus ja tavoitteet

Kehittämistehtävän tarkoituksena oli kehittää Eura lastensuojelun avohuollon ja varhaiskasvatuksen välistä moniammatillista yhteistyötä. Kehittäminen tapahtui luomalla lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välille toimintamalli, jonka mukaan jatkossa toimitaan. Toimintamallin avulla varhaiskasvatuksen työntekijät tietävät miten toimia, kun heillä herää huoli lapsen tilanteesta. Toimintamalliin kirjattiin myös moniammatillisen yhteistyön muodot, joka lisää suunnitelmallista moniammatillista yhteistyötä lastensuojelun avohuollon ja varhaiskasvatuksen välillä.

3 LASTENSUOJELU AVOHUOLLOSSA

3.1 Varhainen tukeminen

Varhaisessa tukemisessa tavoitteena on puuttua lapsen huolta aiheuttavaan tilanteeseen tai pulmaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Varhaista tukea on lapsen tukeminen varhaisvuosina sekä mahdollisimman varhain käynnistyvät tukitoimet. Varhainen tuki on ennaltaehkäisevää ja korjaavaa toimintaa. Intervention eli väliin tulemisen keinoin suojataan, ehkäistään ja edistetään yksilöiden ja ryhmien toimintakykyisyyttä. Varhaiskasvatuksessa voidaan lasta tukea esimerkiksi ohjaamalla, opettamalla, kieltämällä ja käskemällä. Lasta voidaan tukea kolmella eri tasolla ajankohdan ja päämäärän mukaan. Ensimmäinen taso on primääripreventio. Primääriprevention tavoitteena on vähentää ja ehkäistä ongelmien ilmenemistä yhteisössä normaali-väestöön kohdistuvien interventioden avulla ja myönteisen kehityksen tukemisella.

Esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelma ja valistus ovat primääripreventiota. Toinen taso on sekundäärinen preventio, jossa tavoitteena on vähentää jo ilmenneiden ongelmien vaikutusta sekä vähentää kehitystä uhkaavien tekijöiden vaikutusta esimerkiksi kiusaamiseen puuttumalla ja pienryhmä -toiminnalla. Kolmas taso on tertiääri-nen preventio, jonka tavoitteena on toimintakyvyttömyyden minimointi kuntouttavien toimenpitein, kuten psykiatrisella hoidolla. (Huhtanen 2004, 43–44; Mäkelä 2010; Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2013.)

Tehokkaita varhaisia puuttumisia ovat ne, jotka ehkäisevät tai hidastavat ongelmia jo varhain lapsen elämässä tai lapsen kehityksen ongelmissa. Varhaiset interventiot leikki-ikäisiin ovat vaikutuksiltaan tehokkaimpia, koska silloin ongelma saadaan poistettua jo ennen ongelman kehittymistä suuremmaksi. Kaikki lasten ongelmat eivät kuitenkaan näy vielä varhaislapsuudessa, tällöin varhainen puuttuminen tulisi tehdä heti oireiden ilmaannuttua. Puuttuminen tapahtuu huolen herättyä, huoli taas herää jos esimerkiksi lapsen kehityksessä, käyttäytymisessä tai olemuksessa tapahtuu muutos. (Huhtanen 2004, 45.)

3.2 Huolen puheeksiotto

Huolella tarkoitetaan subjektiivista näkemystä, joka työntekijällä syntyy asiakassuhteessa. Huolen lähtökohtana on jokin lapsen tai perheen ongelma. Huoli syntyy kontaktissa ja tuntuu työntekijässä huolta aiheuttavana asiana. Huoli kohdistuu lapsen selviämiseen ja työntekijän omiin mahdollisuuksiin tukea lasta. Huoli koskee aina tulevaisuutta ja on luonteeltaan subjektiivinen ennakointi suhteiden kehittymisestä ja omista toimintamahdollisuuksista. Huoli herää työntekijän lapsen tilanteesta tekemien havaintojen pohjalta, joita työntekijä tarkastelee suhteessa aikaisemmin oppimaansa, kokemuksiinsa ja tietoihinsa. Tarkastelu herättää kokonaisvaltaisen kuvan tilanteesta, joka voi ilmetä eriasteisena huolena. Ammattietiikka vaikuttaa siihen ko-keeko työntekijä lapsen tilanteen velvoittavan häntä tekemään jotakin. (Eriksson & Arnkil 2005, 21.) Huolen asteen jäsentämiseen on Stakesin kautta kehitetty huolen vyöhykkeistö. Huolen vyöhykkeistön avulla työntekijä voi arvioida omien auttamismahdollisuuksiensa riittävyyttä sekä kohtaa, jossa tarvitsee muiden ammattiryhmien ammattitaitoa. Vyöhykkeistö on jaettu neljään vaiheeseen, joista ensimmäisessä vai-

heessa on huoleton tilanne ja toisessa pieni huoli. Kolmas on harmaa vyöhyke, jossa työntekijän huoli on tuntuvaa ja kasvaa edelleen. Harmaassa vyöhykkeessä huolen havaitsijan tulee pohtia, onko tarvetta ottaa yhteyttä muihin ammattilaisiin. Neljännessä vaiheessa on suuri huoli, jolloin tulee ottaa yhteyttä tarvittaviin työntekijöihin. (Eriksson & Arnkil 2005, 25–26.)

Ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä huolen havaitsijan on syytä ottaa huoli puheeksi lapsen vanhempien kanssa. Huoli voi olla pieni tai suuri, usein huolen laatu vaikuttaa siihen kuinka helppo huolesta on puhua. Huolen puheeksiottamiseksi on olemassa oma menetelmä tilanteisiin, joissa huoli otetaan puheeksi lapsen huoltajien kanssa. Keskusteltaessa huolesta lapsen vanhemmat tulee kohdata tasavertaisesti ja arvostavasti. Huoli otetaan vanhempien kanssa puheeksi kunnioittavalla tavalla keskustellen. Tavoitteena on saada aikaan liittouma lasta koskevan huolen poistamiseksi. Liittoumassa vanhemmat ja työntekijät yhdistävät voimavaransa lapsen tukemiseksi. Huolen puheeksiottamisen menetelmä on esitetty Esa Erikssonin ja Tom Erik Arnkilin kirjassa *Huoli puheeksi*. (Eriksson & Arnkil 2005, 12; Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 164.)

Huolen puheeksiottoa helpottaa konkreettisten havaintojen kirjaaminen. Havaintoja voi kirjata muun muassa lapsen ja/tai vanhemman käytöksestä ja huolta herättävistä tilanteista. Kirjaamisen jälkeen työntekijän omat ajatukset jäsentyvät ja vanhemman kanssa on helpompi puhua konkreettisista tilanteista. Asiakkaan tilanne näyttäytyy eri työntekijöille eri tavalla johtuen huolen subjektiivisesta luonteesta. Eri sektorien työntekijöillä on omanlainen kontakti lapsiin ja erilaiset perustehtävät. Eri alan ihmisillä on oma näkökulma asiaan, jolloin huolikin saattaa olla erilainen. Kokoamalla yhteen työntekijöiden tieto ja ymmärrys saadaan monipuolisempi kuva lapsen tilanteesta. (Eriksson & Arnkil 2005, 22–24.)

3.3 Lastensuojeluasian vireille tulo ja prosessin eteneminen Eurassa

Lastensuojeluasia tulee yleensä vireille lastensuojeluilmoituksen kautta. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, mutta sen on velvollinen tekemään lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollinen, joihin myös varhaiskasvatuksen työntekijät

kuuluvat. Lastensuojeluasias voi tulla vireille myös tiedonsaannin tai vanhempien kanssa yhteistyössä tehdyn pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi kautta. Lasten vanhempien on voitava luottaa siihen, ettei perheen yksityisiä tietoja luovuteta ulkopuolisille. Perhe-elämää koskevat erilaiset tietosuojat. Niistä perhesalaisuudet ovat asioita, joita ei saa luvatta ilmaista sivullisille. Perhesalaisuuksia ovat seksuaalisuus, syntymä, ihmissuhteet, itsetuho, addiktiot, yksityistalous, työelämä, tulonsiirrot, terveys ja perhehistoria. Perhesalaisuudet voivat olla joko negatiivisia tai positiivisia, perhesalaisuudet liittyvät etupäässä lapsen vanhempiin. Tiettyjen edellytysten täyttyessä tietoja voidaan vaihtaa viranomaisten, kuten lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä salassapitovelvollisuudesta huolimatta. (Järvinen ym. 2009, 92; Mahkonen 2012, 106–109.)

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä puhelimitse tai kirjallisesti. Ilmoitusvelvollisten, esimerkiksi varhaiskasvatuksen työntekijöiden, toivotaan tekevän ilmoitukset kirjallisena, jotta asiat kirjautuvat varmasti niin kuin ilmoittaja on tarkoittanut. Ilmoitusvelvollinen tekee lastensuojeluilmoituksen omalla nimellään. Pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi edellyttää, että pyyntö tehdään viipymättä ja ilmoitusvelvollinen ilmoittaa pyynnön tekemiseen johtaneet syyt. Vaitiolovelvollisuus ei estä ilmoituksen tekemistä lukuun ottamatta rippisalaisuutta.

Lastensuojeluilmoitus tai tiedonsaanti lastensuojelun tarpeesta ohjataan perheen vastuuta sosiaalityöntekijälle, joka määräytyy Euran kunnan lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa lapsen äidin sukunimen mukaan. Asiakkaat on jaettu aakkosten mukaan kahdelle avohuollon sosiaalityöntekijälle. Vastuusosiaalityöntekijän on arvioitava vaatiiko lapsen tilanne kiireellistä puuttumista. Viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ilmoituksen tai muun vastaavan tiedon saavuttua on ratkaistava, onko ilmoituksen johdosta syytä ryhtyä lain 27 §:n mukaiseen lastensuojelutarpeen selvittämiseen. Tämän jälkeen työntekijä tai työpari tapaa vanhempia ja tilanteen mukaan lasta alkutapaamisessa, jossa käsitellään saapunutta ilmoitusta. Tapauskohtaisesti mukaan voidaan kutsua myös ilmoituksen tekijä. Tapaamisessa arvioidaan aloitetaanko lastensuojelutarpeen selvitys vai päättyykö selvityksen tekeminen. Lastensuojelutarpeen selvitys tehdään parityönä.

Lastensuojelutarpeen selvityksessä selvitetään tarvitsevatko lapsi ja vanhemmat lastensuojelun tarjoamaa apua tuen ja kontrollin muodossa vai selviytyvätkö he oman tukiverkostonsa ja muiden viranomaisten avulla. Selvityksessä tarkastellaan nykyhetkeä, menneisyyttä sekä ennakoidaan tulevaisuutta. Selvitys tehdään yhdessä lapsen huoltajien kanssa. Selvitys voidaan tehdä myös vastoin huoltajan tai lapsen tahtoa. (Taskinen 2010, 56–57.)

Selvityksen aikana tavataan vanhempia ja lasta/lapsia eri teemojen puitteissa noin viisi kertaa, yhteen teematapaamiseen varataan aikaa noin kaksi tuntia. Tapaamisten määrä riippuu lasten lukumäärästä ja perheen tilanteesta. Tapaamisten teemoja ovat lapsi ja lapsen verkostot, lapsi ja lapsen arki sekä asuinolosuhteet ja kasvatus sekä huolenpito. Teematapaamisten jälkeen työntekijät kirjaavat yhteenvedon, joka käydään läpi viimeisellä arviointitapaamisella. Siinä ovat läsnä sekä vanhemmat että lapsi/lapset. Tapaamisella käydään läpi esille tulleet vahvuudet ja muutostarpeet lapsen näkökulmasta. Tapaamisella päätetään jatkuuko lapsen/lasten lastensuojelun asiakkuus vai päättyykö asiakkuus. Asiakkuuden jatkuessa kirjataan asiakassuunnitelma, jossa sovitaan tukitoimista. Asiakassuunnitelma annetaan vanhemmille. Asiakassuunnitelma voidaan kirjata myös erikseen sovittavassa tapaamisessa. Lastensuojelutarpeen selvityksen tulee valmistua kolmen kuukauden kuluessa asian vireille tulosta.

3.4 Lastensuojelun avohuolto ja sen toteutus Eurassa

Lasten suojelu perustuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen. Sopimus lähtee liikkeelle siitä, että jokainen alle 18-vuotias on lapsi. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsella on muun muassa etusija erityiseen suojeluun, oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa viranomaisia kuten muukin lainsäädäntö. Yleissopimuksen mukaiset oikeudet pyritään turvaamaan edistämällä lasten hyvinvointia, kehittämällä palveluja kasvatuksen tukemiseksi sekä toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (Taskinen 2010, 19, 178–179.)

Lastensuojelussa tehdään työtä ihmisten kanssa, mikä tarkoittaa sitä, että työ perustuu inhimillisiin kohtaamisiin ja suhteisiin. Palvelujen tehokkuuteen vaikuttaa mää-

rällisen riittävyyden ohella laadulliset tekijät kuten pätevät ja kokeneet työntekijät. Lastensuojelulle ominaista on yhteistyöluonne, yhteyksiä rakennetaan ihmisten välille sekä ammatillisten yksiköiden välille. Sosiaalityöntekijä nivoo yhteen asiakaskoh-
taisen kokonaisuuden ja vastaa prosessin eteenpäin viemisestä. (Heino 2008, 17–19.)

Lastensuojelun kokonaisuus on jaettu peruspalveluihin, ehkäisevään lastensuojeluun sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Peruspalveluihin kuuluvat muun muassa neuvola, päivähoido, koulu ja terveystyö. Ehkäisevää lastensuojelua on kasvuolosuhteisiin vaikuttaminen ja lasten tukeminen peruspalveluissa sekä järjestötoiminnassa. Ehkäisevää lastensuojelua on erityinen tuki, jota annetaan lapsille ja perheille, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaita toisin sanoen ennaltaehkäisyä ja varhaisista puuttamista tehdään muiden kuin lastensuojeluviranomaisten toimesta. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu tapahtuu lastensuojelussa ja siihen kuuluvat esimerkiksi avohuollon tukitoimet. (Taskinen 2010, 20–39.)

Avohuollon tukitoimilla edistetään ja tuetaan lapsen myönteistä kehitystä sekä tuetaan ja vahvistetaan kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja kasvatustilanteita. Lastensuojelulain mukaan avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä tilanteissa, joissa lapsen kasvuolosuhteet vaarantuvat tai ne eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä sekä tilanteissa, joissa lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveytään tai kehitystään. (Lastensuojelulaki 417/2007, 34 §.) Lastensuojelulain keskeisinä tavoitteina on turvata lapselle hyvät kasvuolosuhteet sekä lapsen ja perheen oikeudet. Lain tavoitteena on siirtää lastensuojelun painopistettä ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukkeen ja avohuoltoon. Lastensuojelulain lähtökohtana on, että lapsen hoito ja kasvatusta on vanhempien vastuulla. Yhteiskunnan vastuulla on tukea vanhempia lasten kasvatuksessa sekä taata lapselle hyvät kasvuolosuhteet. Lastensuojelun toteuttamisen päävastuu on sosiaalitoimella, muilla hallinnonaloilla on velvoite järjestää ennaltaehkäisevää lastensuojelua ja palveluja kasvatusta tueksi. Tavoitteena on tukea lasta ja perhettä varhaisessa vaiheessa ja ensisijaisesti normaalipalveluissa, kuten päivähoidossa. (Taskinen 2010, 9-12.)

Avohuollon tukitoimet ovat ensisijalla sijaishuoltoon nähden. Eri vaihtoehdoista on valittava se tukitoimi, jolla puututaan vähiten lapsen ja perheen itsemääräämisoikeuteen. Avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia palveluja, joihin huoltajien ja 12

vuotta täyttäneen on annettava lupa, jotta tukitoimia voidaan tarjota. Avohuollon tukitoimien ollessa riittämättömiä tai niitä ei ole mahdollista toteuttaa joudutaan lapsi sijoittamaan pois kotoaan. (Taskinen 2010, 27, 69.)

Käytettävien avohuollon tukitoimien määrä ja laatu vaihtelevat kunnittain. Lastensuojelulaki edellyttää, että tukitoimina käytettävissä ovat ainakin lasten päivähoido; lapsiperheiden kotipalvelu; tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen; lapsen tukeminen koulunkäynnissä; ammatin ja asunnon hankinnassa; työhön sijoittamisessa; harrastuksissa; läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä. Saatavilla tulee olla tarvittaessa myös tukihenkilö tai tukiperhe; lapsen hoitopalvelut ja terapia; perhetyö; koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoidon; vertaisryhmätoimintaa sekä loma- ja virkistystoimintaa. Hyvin toimivassa kunnassa eri hallintokunnat toimivat yhteistyössä sosiaaliviranomaisten kanssa perheiden tukemiseksi. Päivähoidon ja lastensuojelun toimiva yhteistyö on yksi osa edellä mainittua yhteistyötä. (Taskinen 2010, 71–72.)

Eurassa avohuollon lastensuojelun ensimmäinen tukimuoto on sosiaalityöntekijän antama tuki. Lastensuojelun yleisimmin käytetty tuki on taloudellinen tuki. Lastensuojeluperheiden lapsia voidaan tukea muun muassa avustamalla harrastuskuluissa ja leirimaksuissa. Euran lastensuojelun sosiaalityössä perhetyö on laajin sosiaalityön oma avohuollon tukitoimi. Perhetyötä tekee Eurassa kaksi sosiaaliohjaajaa. Tarvittaessa perhetyötä ostetaan yksityisiltä palveluntuottajilta. Muita ostopalveluita ovat muun muassa ammatillinen tukihenkilö, tukiperheet ja oheisvanhemmuuspalvelut. Tarvittaessa ostetaan myös kotipalvelua sekä siivouspalvelua. Pääasiassa kotipalvelua myönnetään kunnan oman kotipalvelun kautta.

Lastensuojelun päästessä tukemaan perheen vaikeaa tilannetta mahdollisimman varhain on tarvittava puuttuminen usein vähäisempää kuin vanhemman lapsen kohdalla sekä taloudellisesti edullisempaa. Lasta pitäisi päästä tukemaan mahdollisimman varhain ja mahdollisimman pienellä puuttumisella. Seuraavissa kappaleissa kerrotaan Eurassa yleisimmin käytetyistä tukitoimista, joilla voidaan tukea perhepäivähoitokäistä lasta ja hänen perhettään.

3.4.1 Sosiaalityön viikkopalaveri

Sosiaalityön viikkopalaverissa sovitaan muun muassa yhtenäisistä linjoista. Viikkopalaveriin tuodaan esimerkiksi saapuneita lastensuojeluilmoituksia, jonka jälkeen keskustellaan siitä, miten lapsen asiaa lähdetään selvittämään ja sovitaan työpareista. Viikkopalaveriin tuodaan myös avohuollon perheiden kriisitilanteet, jolloin kaikilla työntekijöillä on tietoa, jos asiasta tulee yhteydenottoja, eikä vastuusosiaalityöntekijä ole paikalla. Viikkopalaverissa käsitellään myös asiakasperheiden harkinnanvaraiset taloudelliset avustukset, joita ei ole lautakunnan vahvistamiin toimeentulotukiohjeisiin kirjattu. Perhetyön aloittamiset ja lopettamiset keskustellaan yhteisesti, jolloin on tiedossa kuinka monta perhettä perhetyössä on kerrallaan avohuollon tukitoimena.

Sosiaalityön viikkopalaverissa käsitellään lisäksi asioita, joita työntekijä ei ole voinut yksin ratkaista tai päättää. Käsiteltäviä asioita tuodaan palaveriin työntekijän oman harkinnan mukaan. Päätöksenteossa asiakkaiden kohtalot saattavat vedota työntekijään, jonka vuoksi joitakin asioita on hyvä pohtia yhdessä.

3.4.2 Taloudellinen tuki

Lastensuojelun tarpeen johtuessa riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asuinoloista tai asunnon puuttumisesta tulee kunnan järjestää riittävä taloudellinen tuki, korjattava asuinolosuhteisiin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto. Ennen taloudellisen tuen myöntämistä selvitetään perheen taloudellinen tilanne toimeentulotukiohjeiden mukaisesti. Taloudellista tukea voidaan myöntää esimerkiksi harrastuksiin ja läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen. (Taskinen 2010, 70.) Euran kunnan lastensuojelussa taloudellista tukea myönnetään pääosin maksusitoumuksella tai tarvittaessa asiakkaan toimittamaa maksukuittia vastaan.

3.4.3 Perhetyö

Kunnat alkoivat palkata perhetyöntekijöitä sosiaalitoimistoihin 2000-luvun vaihteessa. Lastensuojelun perhetyön käytännöt ovat kirjavia johtuen osin siitä, että perhetyön nimikkeellä toimii monia tahoja erilaisissa tehtävissä (Reijonen 2005, 9.) Perhe-

työ on perheen arjen tukemista ja tarvittaessa puuttumista perheen elämään esimerkiksi neuvomalla ja ohjaamalla. Perhetyön kohteena voivat olla pitkään lastensuojelun asiakkaina olleet perheet tai tilapäistä tukea tarvitsevat perheet. Perhetyön tavoitteena on muutos perheessä, erityisesti perheiden ja lasten hyvinvoinnin lisääminen ja perheen itsenäinen selviytyminen.

Perhetyö on sidoksissa siihen millä palvelujärjestelmän osa-alueella perhetyötä tuotetaan ja käytetään. Sosiaalityön alle sijoituessaan perhetyö sisältää yleisen sosiaalityön ja toimeentulotuen sekä lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon tekemän perhetyön. Eurassa perhetyön kautta tehdään pääasiassa lastensuojelun avohuollon perhetyötä. Perhetyö on sosiaalityössä perustyötä. Perhetyötä määrittää taustaorganisaation lisäksi työn kohde, muoto ja tehtävä. Perhetyö voi kohdentua koko perheeseen tai perheen yhteen jäseneseen ja sitä kautta perheeseen. Sosiaalityön tuottama perhetyö on korjaavaa tai kuntouttavaa lastensuojelutyötä, tällöin perhetyö on suunniteltua ja tavoitteellista perheeseen vaikuttamista. Sosiaalityön kautta lastensuojelun työntekijällä on oikeus tehdä perheeseen interventio lastensuojelullisista syistä. Perhetyön alettua selvitetään ensin perheen voimavarat ja perheen sisäinen rakenne sekä perheen ongelmat ja tarpeet. Perhetyössä asetetaan mahdollisimman konkreettisia tavoitteita sekä osatavoitteita. (Reijonen 2005, 11–31.)

Perhetyö voidaan jakaa välilliseen ja välittömään perhetyöhön. Välillisessä perhetyössä kohteena on perheen yksi jäsen ja sitä kautta koko perhe. Välittömässä perhetyössä kohteena on koko perhe. Perheeseen ajatellaan yleisesti kuuluvan kahden eri sukupolven ihmisiä, jotka jakavat yhteistä arkea ja heidän välillä on emotionaalinen side. Perheestä on tullut emotionaalinen käsite, jota määrittää tunneside siitä, keitä perheeseen koetaan kuuluvan. Perheen kokoonpanoa on vaikea määritellä, mutta vielä vaikeampi on määritellä se, minkälaista perhe-elämän tulisi olla. Perheissä on erilaisia arvoja, jotka vaikuttavat perheen elintapaan kuten siihen, miten lapsia kasvatetaan, mitä lapset saavat tehdä ja mitä eivät voi tehdä sekä millainen käytös on toivottavaa ja millainen ei. (Reijonen 2005, 31–45.)

Eurassa perhetyötä tekee kaksi sosiaaliohjaajaa. Lastensuojelun kautta tehtävä perhetyö on korjaavaa perhetyötä, joten tukitoimen saamiseksi tulee olla lastensuojelun asiakas. Euran kunnan perhetyön tilastojen mukaan vuonna 2011 perhetyötä tehtiin

15 perheessä ja vuonna 2012 14 perheessä. Yhden käynnin kesto perheessä vaihtelee, samoin se kuinka usein perheen kotona käydään. Keskimäärin yhden perheen kotona käydään kerran viikossa. Perhetyön tilaston mukaan vuonna 2011 perhetyöstä tehtiin yhteensä 345 kotikäyntiä ja vuonna 2012 398 kotikäyntiä. Perhetyön tavoitteet määritellään perhekohtaisesti. Kotikäyntien lisäksi sosiaaliohjaajat osallistuvat asiakasperheidensä lapsia tai vanhempia koskeviin verkostopalaveri- ja asiakassuunnitelmanneuvotteluihin. Perhetyön lisäksi sosiaaliohjaajat toimivat tarvittaessa sosiaalityöntekijöiden työparina. Perhetyön kautta järjestetään ennaltaehkäisevä esikoisäitien vertaisryhmä, lisäksi perhetyöstä osallistutaan työpanoksella joihinkin neuropsykiatristen lasten neppariryhmiin.

Lastensuojelun perhetyön ja kotipalvelun perhetyön työnjakoa kehitettiin omassa hankkeessa syksyn 2011 ja kevään 2012 aikana. Tarkoituksena oli selkeyttää työnjakoa lastensuojelun ja kotipalvelun tarjoaman perhetyön välillä ja tehdä näkyväksi ennaltaehkäisevän perhetyön tarvetta neuvolaan. Kotipalvelussa tehdään tehostettua perhetyötä. Tehostettua perhetyötä tekee 1,5 kotipalveluohjaajaa. Kotipalvelun tehostettu perhetyö on ennaltaehkäisevää, eikä vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Kotipalvelun tehostettu perhetyö voi tarvittaessa olla lastensuojelun tukitoimi. Samassa perheessä voidaan tehdä sekä lastensuojelun perhetyötä että kotipalvelun tehostettua perhetyötä. Eurassa perhetyö painottuu iltapäivään, jolloin lapset ovat päässeet koulusta. Perhetyötä tehdään perheen kotona. Joissakin tilanteissa olisi hyvä jos olisi joku muu paikka kun lapsen koti, missä työtä tehdä. Perheen kodista irti olevalla tapaamispaikalla perhe irtautuisi perheen kotiarjesta. Tavattaessa vain jotakin perheen jäsentä toisi kodin ulkopuolinen paikka rauhallisen tilan, jossa asioita käsitellä.

3.4.4 Perheneuvola

Perheneuvolasta käytettiin aiemmin nimeä kasvatusneuvola. Perheneuvoloiden tehtävä on muuttunut vuosien varrella. Vuosina 1925–1930 tehtävänä oli vastata orpokysymyksen tuomiin ongelmiin. Sodanjälkeisinä vuosina erityisongelmia olivat yksinhuoltajuus ja Ruotsista palaavat lapset. 1950-luvulla kasvatusneuvola suuntautui kouluun ja asiakas ohjattiin kasvatusneuvolaan usein koulun kautta. Perhe alettiin nähdä ongelmien taustalla 1960-luvulla rajoittuen lähinnä äidin kasvatustaitojen tar-

kasteluun. Ihmisten ongelmat lisääntyivät ja vaikeutuivat 1970-luvulla, jolloin alettiin nähdä yhteistyön välttämättömyys. Työtä alettiin kohdistaa koko perheeseen ja perhe nähtiin osana yhteiskuntaa. Perhekeskeinen vaihe 1980-luvulla toi mukanaan perheterapian ja ryhmätyöskentelyn, koska yksilökeskeinen työtapa ei soveltunut ydinperhe ajatteluun. (Dunder 1988, 5.)

Perheneuvolatoiminta on sosiaalihuoltolain alaista toimintaa ja sitä tarjoavat kunnat ja kuntayhtymät. Perheneuvolassa työskentelee usein psykologi, sosiaalityöntekijä ja lastenpsykiatri. Perheneuvolan tavoitteena on auttaa lapsia, nuoria ja heidän perheitään kasvatukseen, kehitykseen ja perheiden ihmissuhteisiin liittyvissä asioissa. Perheneuvola antaa ohjausta ja neuvontaa, tekee tutkimuksia lapsen ja perheen kokonaistilanteesta ja toteuttaa erilaisia hoitomuotoja esimerkiksi perheterapiaa. (Terveyskirjaston www-sivut 2012.)

Euran perheneuvolan tavoitteena on edistää lapsiperheiden elämisen taitoja ja keinoja. Perheneuvolassa työskentelee sosiaalityöntekijä sekä psykologi, tarvittaessa käytettävissä ovat A-klinikkasäätiön alaisen Kokemäen perhe- ja päihdeklinikan työntekijät. Perheneuvolaan ei kirjoiteta lähetettä, vaan perhe voi olla itse yhteydessä perheneuvolaan. Myös lastensuojelusta voidaan varata asiakkaalle aika perheneuvolaan.

3.4.5 Tukiperhe ja tukihenkilö

Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta perustuvat vapaaehtoisuuteen. Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnalla edistetään lasten ja nuorten hyvinvointia antamalla lapselle tai nuorelle tukea, välittämistä ja vastuunkantoa. Tukihenkilötoiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, joka perustuu lastensuojelulakiin. Tukiperhe ja tukihenkilötoimintaa järjestetään avohuollon, sijaishuollon ja jälkihuollon asiakkaille. Jälkihuollon asiakkaita ovat sijoitettuna olleet alle 21-vuotiaat lapset ja nuoret. Tukihenkilötoiminnan ja tukiperhetoiminnan tavoitteena on vaikuttaa myönteisesti lapsen elämään, edistää lapsen tervettä kasvua ja kehitystä sekä ennaltaehkäistä vaikeuksia. Tukihenkilön tai tukiperheen voi saada esimerkiksi lapsi, jolla ei ole elämässä riittävästi aikuisen tukea tai lapsen vanhemmat tarvitsevat tukea omaan jaksamiseensa.

Tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaa organisoivat ja ohjaavat kunnat, muutamat lastensuojelujärjestöt ja yksityiset palvelun tarjoajat. (Korhonen 2005, 7-9.)

Tukihenkilötoiminnassa tukihenkilö ja lapsi tapaavat viikoittain muutaman tunnin ajan lapsen omassa elinympäristössä. Tukiperhetoiminnassa lapsi viettää sovitun ajan tukiperheessä osallistuen tukiperheen arkeen. Pääsääntöisesti vierailu kestää yhden viikonlopun kuukaudessa. Molemmissa tukisuhteissa tuki perustuu vuorovaikutussuhteeseen. Päivähoitoikäiset lapset käyttävät pääasiassa tukiperheitä ja vanhemmat esimerkiksi yläasteikäiset lapset tapaavat tukihenkilöitä. (Korhonen 2005, 10–11.)

Lastensuojelutarpeen selvitys on tehtävä ennen kuin lapselle voidaan myöntää avohuollon tukitoimena tukiperhe tai tukihenkilö. Eurassa on tarpeen mukaan käytössä myös ammatillisia tukihenkilöitä sekä laitoksessa järjestettäviä tukiviikonloppuja. Vapaaehtoisia tukiperheitä ja tukihenkilöitä saadaan muun muassa Pelastakaa Lapset ry:n ja Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön kautta. Muutamia tukiperheitä on ilmoittautunut myös suoraan lastensuojelun työntekijöille. Tukiperheille ja tukihenkilöille maksetaan lastensuojelun kautta palkkiota ja kulukorvausta.

3.4.6 Avohuollon sijoitus

Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena tuen tarpeen arvioimiseksi tai lapsen kuntoutukseksi. Yleensä lapsi sijoitetaan avohuollon tukitoimena lastensuojelulaitokseen. Lapsi sijoitetaan yhdessä vanhemman, huoltajan tai kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa. Lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti yksin, mikäli arvioidaan lapsen tuen tarvetta, lapsen kuntoutumiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti. Avohuollon sijoitus on aina vapaaehtoinen. Siihen tarvitaan huoltajan/huoltajien suostumus. 12 vuotta täyttäneen lapsen tulee suostua sijoitukseen, mikäli hänet sijoitetaan yksin. Myös alle 12-vuotiaan lapsen kanssa tulee asiasta keskustella ja hänen mielipidettään kuullaan. Samoin 12 vuotta täyttäneen lapsen kanssa keskustellaan ja hänen mielipidettään kuullaan sijoitettaessa häntä vanhemman, huoltajan tai hänen kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa. Lapsi voidaan sijoittaa myös silloin kun muualla asuva huoltaja vastustaa sijoitusta tai häntä ei voida kuulla ja sijoitus arvioidaan lapsen edun mukaiseksi. Avohuollon sijoitus päätetään, mikäli

huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi näin haluaa. Lasta ei voida sijoittaa avohuollon tukitoimena, mikäli huostaanoton kriteerit täyttyvät. (Lastensuojelulaki 417/2007, 37 §; Taskinen 2010, 72–74.)

Päätettäessä sijoituksesta tulee samalla määritellä sijoituksen kesto ja tavoitteet. Sijoitettaessa vain lapsi lastensuojelulaitokseen, tulee sijoituksen edellytykset arvioida uudelleen viimeistään kolmen kuukauden kuluttua sijoituksen alkamisesta. Sijoituksen jatkuessa lapsen tilanne on arvioitava uudelleen kolmen kuukauden välein. Avohuollon sijoituksen aikana huoltajilla säilyvät huoltajan oikeudet. Avohuollon tukitoimena sijoitettuun lapseen ei voida käyttää esimerkiksi lastensuojelulaitoksissa käytössä olevia rajoitustoimenpiteitä. Avohuollon tukitoimena sijoitettuna olevan lapsen sanktioista sovitaan lapsen huoltajien kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 37 §; Taskinen 2010, 72–74.)

4 VARHAISKASVATUS

4.1 Varhaiskasvatuksen taustaa

Perhe ja vanhemmat eivät enää muodosta nykylasten ainoaa elinympäristöä. Varhaiskasvatus ja päivähoido ovat yksi oleellinen osa lapsen elinympäristöä. Päivähoidon järjestelmä on lähtöisin 1800-luvulta, jolloin käynnistyivät yksityisten yhdistysten lastentarha- ja seimitoiminnot. Tavoitteena oli tukea lasten kasvatusta ja kohottaa perheiden kasvatuksen tasoa. Päivähoidon valtiollistamisen aikaan 1930-luvulla kotihoitoa pidettiin arvostetuimpana hoitomuotona. Päivähoitoa pidettiin tukena vanhemmille, joiden ei katsottu selviävän lapsen kasvatustehtävästä. Päivähoitoa säädeltiin vuoteen 1973 saakka 1936 laaditulla lastensuojelulailla. Vuoden 1973 lain säädöksiä on muutettu useasti. Päivähoido on muun muassa määritelty osaksi varhaiskasvatusta. Lain tavoitteena oli tarjota tasaveroisia ja vaihtoehtoisia hoitomuotoja lapsille. 1990-luvulla päivähoidosta tuli lapselle subjektiivinen oikeus. Päivähoitoon liitetään paljon myönteisiä asioita, kuten lapsen virikkeellinen ympäristö, ikätoverit ja ammatillisesti koulutettu henkilökunta. (Alasuutari 2003, 24–25, 68; Hänninen & Valli 1986, 142, 193; Ruuskanen 2002, 194.)

Varhaiskasvatuspalvelut ovat osa lapsi- ja perhepalveluita ja lapsiperheiden tukijärjestelmää. Varhaiskasvatus tarkoittaa pienten lasten eri elämän piireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehittymistä ja oppimista. Varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Päivähoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Lasten päivähoito nähdään varhaiskasvatuspalveluna, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka. Päivähoito on yksi osa varhaiskasvatusta. Kunnan lisäksi varhaiskasvatusta voivat järjestää muun muassa yksityiset palveluntuottajat, seurakunnat ja järjestöt. (Euran kunnan www-sivut 2012; Järvinen ym. 2009, 97–98.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea varhaiskasvatuksessa olevien lasten koteja kasvatustehtävässä ja kotien kanssa yhdessä edistää lapsen tasapainoista ja persoonallista kehitystä. Lähtökohtana on, että vanhemmilla on ensisijainen kasvatusoikeus ja kasvatusvastuu. Päivähoitolaki ei sisällä määräyksiä päivähoidon tekemästä yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat lasten vanhemmat/huoltajat, sosiaalitoimi, sivistystoimi, terveydenhuolto sekä poliisi- ja oikeustoimi. Lain lisäksi varhaiskasvatusta säädellään valtakunnallisilla ja alueellisilla ohjeilla. Varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi on asiakkaan kanssa yhteistyössä laadittava palveluiden järjestämisestä suunnitelma. Suunnitelman laatimisella esitetään asiakaslähtöisyyttä, luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun. (Järvinen ym. 2009, 90–91; Mahkonen 2012, 36–37, 43.)

4.2 Varhaiskasvatuksen rooli lastensuojelussa

Monet lapset viettävät suuren osan lapsuusajasta päivähoidossa, minkä vuoksi päivähoito on lapselle tärkeä kehitysympäristö. Varhaiskasvatus tavoittaa lähes koko lapsiväestön viimeistään esikouluikässä. Sen vuoksi varhaiskasvatuksen työntekijöillä on hyvät mahdollisuudet vaikuttaa lasten kehitykseen. Lasten kokemukset varhaiskasvatuksesta, erityisesti päivähoidossa vaikuttavat koko heidän elämäänsä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten myönteistä kehitystä ja tukea vanhempia lasten

kasvatuksessa. Varhaiskasvatus, ja erityisesti päivähoito tarjoaa lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä tukevaa toimintaa ja suotuisan kasvuympäristön. Varhaiskasvatus on tärkeä osa lasten suojelua ja ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Ehkäisevässä lastensuojelussa puututaan asioihin mahdollisimman varhain, tuetaan vanhempia ja huoltajia lapsen hoidossa ja kasvatuksessa ja yleisesti huomioidaan lapsen etu kaikessa toiminnassa. Ehkäisevän lastensuojelun tulisi olla suunnitelmallista ja tavoitteellista. Ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseksi lasten käytettävissä tulee olla riittävästi erilaisia joustavia tukimuotoja, kuten puheterapia. Lapsiin vaikuttavat suuresti myös ulkoiset ja toiminnalliset puitteet kuten ryhmän koko ja ulkoilumahdollisuudet. (Järvinen ym. 2009, 91; Taskinen 2010, 40–42.)

4.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Laadukas varhaiskasvatus on monimuotoista aikuisten ja lasten välistä toimintaa, jossa on luonteeltaan ja iältään erilaisia lapsia ja aikuisia. He osallistuvat toimintaan kukin omalla yksilöllisellä tavallaan. Päivähoidon käytäntöjä kunnan eri yksiköissä ja eri hoitomuodoissa yhtenäistää Euran kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Monimuotoinen toiminta edellyttää eri tahojen yhteistyötä, jotta lapsi saa kaiken mahdollisen opin ja tuen. Moniammatillinen yhteistyö liittyy lakisääteiseen salassapitovelvollisuuteen. Salassapitovelvollisuudet poistuvat, mikäli vanhemmilta saadaan lupa perheen yksityisen salaisuuden avaamiseen. Moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on lapsen edun toteuttaminen. Lapsella on oikeus suojeluun, hoivaan ja huomioiduksi tulemiseen. Lapsen etua toteuttavat, terveydenhuolto, oikeus-/poliisitoimi, huoltaja/vanhempi, sivistystoimi ja sosiaalitoimi. Edellä mainitut tekevät tarvittaessa yhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa. (Mahkonen 2012, 116.)

Varhaiskasvatuksessa salassa pidettäviä tietoja tulee paljastaa lähinnä lastensuojelulain, rikoslain, poliisilain ja oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaan. Lastensuojelulaissa yhteistyövelvoitteet on irrotettu salassapitovelvollisuudesta. Ilmoitusvelvollisen ja vanhemman/huoltajan kanssa yhdessä tehty pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi vaatii lakisääteistä yhteistyötä lapsen vanhempien kanssa sekä ammattihenkilöiden välillä. Perinteinen lastensuojeluilmoitus ja ennakollinen lastensuojeluilmoitus tehdään suoraan lastensuojeluviranomaiselle, eikä yhteistyötä vanhempien

kanssa lain mukaan tarvita. Yhteistyö vanhempien kanssa on kuitenkin toivottavaa ja usein tilanteen vuoksi välttämätöntä. (Mahkonen 2012, 120–121.) Lastensuojeluviranomaisilla ei ole lakisääteistä velvollisuutta raportoida ilmoituksen tehneelle siitä, mihin lastensuojeluilmoitus johtaa tai miten asia on käsitelty (Mahkonen 2012, 179).

4.4 Varhaiskasvatus Eurassa

Eurassa varhaiskasvatus kuuluu hallinnollisesti sivistystoimen alaisuuteen. Vuonna 2012 päivähoitoa tarjottiin neljässä kunnallisessa päiväkodissa, joista yksi on vuoropäiväkoti, viidessä ryhmäperhepäivähoitopaikassa, yhdessä avoimessa päiväkodissa sekä perhepäivähoidossa. Euran kunnassa oli vuonna 2012 35 perhepäivähoitajaa. Avoin päiväkotitoimii koulujen toiminta-aikana ja se on tarkoitettu kotona hoidettaville lapsille ja heidän huoltajilleen. Yksityisiä päiväkoteja Eurassa oli yksi ja yksityisiä ryhmäperhepäiväkoteja kolme. Ryhmäperhepäiväkotien määrä vaihtelee samoin kuin perhepäivähoitajien määrä. Yksityistä päivähoitoa tarjoavia perhepäivähoitajia oli neljä. Eurassa työskentelee kaksi kiertävää erityislastentarhanopettajaa. Kunnallisessa hoidossa vuonna 2012 oli 413 lasta, joista 140 oli esikoululaisia. (Sorkkila sähköposti 21.9.2012; Virta sähköposti 27.3.2013.)

Päiväkodeissa tarjottava hoito on pääasiassa kokopäivähoitoa, mukana on myös lapsia, joiden hoitotarve on osa-aikaista. Honkilahden päiväkotitoimii osapäiväisesti, vastaten lähinnä Honkilahden ja Hinnerjoen alueiden esiopetuksesta. Perhepäivähoitoa voi tarpeen mukaan olla myös lapsen kotona. Perhepäivähoito on pääasiassa kokopäivähoitoa, mutta toiminnassa on mukana myös lapsia, joiden hoitotarve on osa-aikainen. Esiopetusta järjestetään kaikissa päiväkodeissa sekä erillisissä esiopetusyksilöissä Panelian koululla ja Harolan vanhalla koululla sekä Kirkonkylän koululla. Eurassa esiopetusta tarjotaan myös yksityisessä päiväkotitoimissa Kulkusessa. (Euran kunnan www-sivut 2012.)

Euran kunnan varhaiskasvatuksen toiminta-ajatus on lapsen monipuolinen kasvatus, opetus ja hoito turvallisessa leikinomaisessa ympäristössä. Tarvittaessa lapselle järjestetään päivähoitopaikkaan erityistä tukea esimerkiksi vuorovaikutustilanteisiin ja toistuviin perusasioihin. Moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on rakentaa ennal-

taehkäisevä tukiverkosto lapsen kasvun ja oppimisen tueksi. Euran kunnassa on moniammatillinen työryhmä nimeltä ”Myssy”. ”Myssy”-ryhmä ei toiminut aktiivisesti kehittämishankkeen aikoihin, ryhmä perustettiin kun kunnassa otettiin käyttöön lasten 5-vuotisarvioinnit. Moniammatillisessa työryhmässä on mukana perhepäivähoidon ohjaaja, lastentarhanopettajia, terveydenhoitaja, perheneuvolan psykologi, seurakunnan lapsityönohjaaja, kiertäväerityislasterhanopettaja ja varhaiskasvatuspäällikkö. Aktiivisemmin Eurassa toimivat Vartu-palaverit, joissa käydään läpi päivähoitoyksikön lapset ja nostetaan esille mahdolliset huolen aiheet liittyen lapseen. Vartu-palaverihein osallistuvat päivähoitoryhmän henkilöstö, terveydenhoitaja ja kiertävä erityislasterhanopettaja. Moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on rakentaa ennaltaehkäisevä tukiverkosto lapsen kasvun ja oppimisen tueksi. (Euran kunnan www-sivut 2012; Euran kunnan www-sivut 2013; Virta sähköposti 27.3.2013.)

5 YHTEISTYÖ LAPSEN TUKENA

5.1 Yhteistyö

Yhteistyön tekeminen on ollut keskeinen tekijä ihmisen kehityksessä. Yhteistyöllä on ratkottu vastaan tulleita ongelmia ja voitettu vihollisia. Kehityshistorian aiemmissa vaiheissa yhteinen tavoite oli nykyistä selkeämpi esimerkiksi uhkaava eläin. Nyky-yhteiskunnassa yhteistyön tarve on aiempaa vaikeampi havaita. Asioiden hahmottaminen tapahtuu oman kokemuksen ja koulutuksen kautta. Yhteistyön tarvetta eri toimijoiden välillä on vaikea havaita työntekijän näkökulman jäädessä kapeaksi. Työntekijä ei aina huomioi laajempaa kokonaisuutta keskittyessään omaan näkökulmaansa. Esimerkiksi alle kouluikäisen lapsen kohdalla työntekijä ei aina huomaa tai tiedä muiden toimijoiden tekemästä työstä, tämä johtaa helposti saman asian tekemiseen kahdessa eri paikassa. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 26.)

Yhteistyössä tavoitteena on tunnistaa yhteinen tavoite, jota pyritään saavuttamaan mahdollisimman onnistuneesti. Yhteistyössä korostuu toiminnan lisäksi sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus. Yhdessä toimiminen on usein palkitsevaa ja tuottaa tuloksia

kuten lapsen tarvitsemia tukitoimia. Yhteistyötä tehdään monella eri tasolla. Mitä vaikeampia asioita käsitellään, sitä tärkeämpää on yhteinen kieli, käsitteet ja vuorovaikutukseen liittyvät säännöt. Yhteistyössä tarvittavia vuorovaikutustaitoja voi oppia, vaikka eri yksilöiden lähtökohdat ovat erilaiset (Isoherranen ym. 2008, 27–28.)

Kulttuuriset mallit ovat malleja todellisuudesta, toimintamalleja sekä malleja todellisuuden luomiseksi. Eri työyhteisöissä on erilainen kulttuuri ja siihen liittyvät perusoletukset. Perusoletukset ovat usein tiedostamattomia uskomuksia ja käsityksiä ihmisestä ja hänen suhteestaan ympäristöönsä. Perusoletukset ohjaavat käyttäytymistä. Perusoletukset koostuvat arvo- ja tosiasiatiedosta. Oman haasteensa kehittämiselle tuo työpaikkojen erilainen kulttuuri kuten asioiden arvostus ja asioiden arvottaminen. Esimerkiksi päivähoidossa lapseen liittyvä huoli voi olla suuri, mutta lastensuojelussa huoli voi olla pieni tai toisin päin. Päivähoidossa tehty huomio lapsesta voi tuntua merkityksettömältä, kun taas lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta huomiolla voi olla isokin merkitys. Organisaatiokulttuurilla kuten käyttäytymisnormeilla, arvoilla ja toimintatavoilla, on merkittävä vaikutus siihen, miten organisaatio toimii. (Metteri 1996, 116–117.)

Yhteistyön lisääminen vaatii vuorovaikutusta ja kommunikaatiotaitoja sekä valmiutta kehittämiseen. Lapsen kannalta kaikkien osaamisella on merkitystä. Yhteistyön ja moniammatillisuuden kehittämisessä tulee selkiyttää perustehtävää, jolloin eri alojen työntekijöiden osaaminen tehdään näkyväksi. (Puhakka & Selkee 2003, 135.) Yhteistyötä helpottavat yhteistyöhalukkuus, luottamus omaan ja toisen asiantuntijuuteen sekä vuorovaikutuksen kaksisuuntaisuus. Yhteistyötä edesauttavat myös yhteistyön säännöllisyys, järjestelmällisyys ja vastuuhenkilöistä sopiminen. Tärkein yhteistyön edellytys on yhteinen tahtotila eli kaikki yhteistyössä olevat haluavat tehdä yhteistyötä samaan suuntaan, tässä tapauksessa lapsen parhaaksi. (Laihonen 2008, 66–67.)

Asiakkaiden kohtaaminen vaatii kokonaisuuden huomioimista, jonka vuoksi asiakkaan kanssa toimivien tulee tehdä yhteistyötä yli organisaatiorajojen. Päällekkäisin ja ristiriitaisin tavoittein toimivat asiantuntijat eivät toimi taloudellisesti tehokkaalla tavalla, jonka vuoksi on syytä kehittää asiantuntijoiden yhteistyötä. Eurassa lastensuojelun avohuollon ja varhaiskasvatuksen välillä ei ole ollut käytössä toimintamallia eikä tapaa yhteistyön tekemiseksi. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa on ollut

satunnaisia palavereja joidenkin lasten asioissa, mutta säännöllisyys tapaamisista ja yhteydenpidosta on puuttunut. Yhteydenotot ovatkin olleet lähinnä satunnaisia lapsen tilanteen niin vaatiessa. Tukea tarvitsevan lapsen kannalta olisi kuitenkin parempi, jos yhteyttä otettaisiin puolin ja toisin riittävän ajoissa. Satunnaisten yhteisten palaverien jälkeen lapsen kokonaistilanne oli paremmin kummankin osapuolen tiedossa, jonka johdosta lasta ja hänen perhettään pystyttiin tukemaan kokonaisvaltaisemmin. Oman ja työyhteisön työntekijöiden kokemusten sekä neuvolan kanssa tehdyn yhteistyön kautta on tullut esille, että varhaiskasvatuksen työntekijät ottavat vaikeassa tilanteessa helpommin yhteyttä neuvolaan kuin lastensuojeluun. Yhteistyötä, jossa on mukana eri alojen asiantuntijoita, kutsutaan moniammatilliseksi yhteistyöksi. Moniammatillisessa yhteistyössä voi olla mukana useita toimijatahoja. Esimerkiksi lastenneuvola on mukana varhaiskasvatusikäisen lapsen elämässä. (Isoherranen ym. 2008, 28–29.)

5.2 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillinen yhteistyö esiintyi käsitteenä 1980-luvun loppupuolella ja vakiintui Suomeen 1990-luvulla. Moniammatillisen yhteistyön käsitettä käytetään monimerkityksisesti ja epämääräisesti kuvaamaan monenlaista asiantuntijoiden yhteistyön tapaa. Moniammatillisessa yhteistyössä asiantuntijoilla on yhteinen tehtävä suoritettavana, ongelma ratkaistavana tai päätös tehtävänä, jotta päästään tavoitteeseen. Moniammatillisuus tuo työhön useita eri tiedon ja osaamisen näkökulmia. Yhteistyössä tärkeässä roolissa on se, miten tieto ja osaaminen voidaan koota yhteen ja prosessoida kokonaisvaltaisen käsityksen saamiseksi asiakkaan, tässä tapauksessa lapsen, tilanteesta ja miten saatua tietoa käytetään. Yhteistyöllä on moniammatillisessa työskentelyssä selkeä rooli, moniammatillista osaamista ei synny vain laittamalla työntekijöitä yhteen. Moniammatillisen työskentelyn edellytyksiä ovat hyvät yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot sekä avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri toimijoiden välillä. Sosiaalialalla moniammatillinen yhteistyö on asiakkaan tavoitteista lähtevää työskentelyä, jossa pyritään huomioimaan asiakas kokonaisuutena. Moniammatillisessa yhteistyössä tarvitaan edellisten lisäksi myös yhteinen tavoite ja suunnitelma sekä osaamisen johtamista. Moniammatillisuuden tavoitteena on saavuttaa jotakin, mitä yksi ihminen ei voi saavuttaa yksin. Lastensuojelun avohuollon ja varhaiskasvatuksen väli-

sessä kehittämistehtävässä tavoitteena oli yhteistyömallin luominen niin, että lapsi hyötyy yhteistyöstä saaden oikea aikaisesti parhaan mahdollisen tuen. Moniammatillisessa yhteistyössä on huomioitava asiakaslähtöisyys eli tarve yhteistyöhön lähtee asiakkaasta, tiedon kokoamisen mahdollisuus niin, että käytettävissä on lapsen kokonaistilanne, yhteistyöhön osallistuvien vuorovaikutustaidot ja roolien muutokset sekä yhteydet muihin käytettävissä oleviin verkostoihin. Moniammatillisessa yhteistyössä merkittävään rooliin nousevat myös hallinnolliset rakenteet erityisesti, miten yhteistyötä tuetaan ja miten sitä käytännössä mahdollistetaan. Moniammatillisuuden kehittämisen yksi haaste on työntekijöiden vaihtuvuus työpaikoilla. (Isoherranen ym. 2008, 33–35; Katajamäki 2010, 100–101; Puhakka, & Selkee 2003, 134–136.)

Moniammatillisen yhteistyön toimivuus edellyttää, että eri alojen asiantuntijoilla on yhteisymmärrys kulttuurisista arvoista ja perusoletuksista. Mikäli yhteisymmärrystä ei ole se aiheuttaa ongelmia vuorovaikutuksessa ja viestinnässä. Kehittämisen yhtenä haasteena oli yhteisesti tekemisen onnistuminen tultaessa eri kontekstista, joissa on eri toimintakulttuuri ja toimintamalli sekä erilainen näkemys asioihin ja asioiden eteenpäin viemiseen. Haasteena kehittämisessä oli osaltaan lain tuomat määräykset siitä, miten yhteistyötä voidaan tehdä. Yhteisen tavoitteen määrittelevä yhteistyölle on toimivan yhteistyön kannalta merkittävää. Toisiaan täydentävät näkemyserot eivät luo haittaa tai esteitä yhteistoiminnalle. Hankaluutta aiheuttaa enemmän se, etteivät työntekijät tunne riittävän hyvin toistensa työtehtäviä ja työn tavoitteita. Yhteistyökumppanin työn tuntemattomuus tuli useasti esille myös kehittämissankkeen aikana, jonka vuoksi nostinkin raportissa esille myös sitä, mitä lastensuojelussa tehdään ja miten lasta voidaan tukea sekä millainen on varhaiskasvatuksen kokonaisuus. (Metteri 1996, 118–119.)

Moniammatillisessa ryhmässä on erilaisia arvostuksia, uskomuksia ja näkökulmia. Asiantuntijoilla on oman koulutuksensa tuoma opittu kieli, ajattelutapa ja arvomaailma, jotka vaikuttavat yhteistyöhön. (Isoherranen ym. 2008, 73.) Moniammatillisessa yhteistyössä on myös pulmakohdita. Esimerkiksi salassapitovelvollisuus koetaan usein rajoittavana tekijänä. Omassa työssä on tullut vastaan tilanteita, joissa varhaiskasvatus tai muu yhteistyökumppani kokee, ettei lastensuojelussa tehdä mitään. Lapsen tilanne ei ole muuttunut, eikä lastensuojelusta ole tiedotettu miten asia on edennyt ja mihin toimenpiteisiin on päädytty. Salassapito suojaa perheen yksityisyyttä ja

oikeusturvaa, tarvittaessa tietoja voidaan luovuttaa lain antamien säännösten mukaisesti. Pulmaksi nousee usein myös ajan puute tehdä moniammatillista yhteistyötä, vaikka toisaalta yhteistyötä tekemällä saattaisi säästyä aikaa, kun päällekkäisyys jää pois. Yhteistyötoimintaa saattaa osaltaan heikentää liian suuri ryhmä, jolloin ei voida aina keskustella kaikista lasta koskevista asioista. (Huhtanen 2004, 92–94.)

Säkylän kunnan päivähoidon varhaiskasvatussuunnitelmassa moniammatillisen yhteistyön päämääränä on yhteistyö, jossa lapsesta jo varhaisina vuosina tehdyt havainnot ja toteutuneet tukitoimet yhdistyvät luontevaksi kokonaisuudeksi. Tarkoituksena on tukea lapsen tervettä kasvua ja kehitystä. Säkylän kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa yhteistyön keskeisenä sisältönä on yhteistyömuotojen ja rakenteiden kehittäminen, jotta lapselle turvataan kasvatuksellinen ja opetuksellinen jatkumo. Rauman kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa yhteistyön kehittämisen painopisteet ovat lastenneuvoloiden, sosiaalityön ja peruskoulujen kanssa tehtävässä yhteistyössä. Rauman kaupungin päiväkodissa on käytössä huolipolku – kaavio, jossa on ohjeet miten toimia kun lapsesta nousee huoli päiväkodissa. Rauman huolipolku – kaavio on tehty vastaamaan Rauman päivähoidon tarvetta, eikä se näin ollen ole siirrettävissä Euran kunnan malliksi. Euran kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on ennaltaehkäisevän tukiverkoston rakentaminen lapsen kasvun ja oppimisen tueksi. Tavoitteena on, että yhteistyö on säännöllistä ja jatkuvaa. Kaikkien edellä mainittujen kuntien varhaiskasvatussuunnitelmissa on nostettu esille yhteistyön tekeminen. (Euran kunnan www-sivut 2013; Rauman kaupungin www-sivut 2013; Säkylän kunnan www-sivut 2013.)

6 KEHITTÄMISPROSESSI

6.1 Kehittämisen taustaa

Kehittäminen toteutettiin toimintatutkimuksena. Toimintatutkimuksen tavoitteena on parantaa sosiaalisia käytäntöjä. Toimintatutkimuksessa tietoa tuotetaan prosessimaisesti, jolloin kehittämisprosessin aikaiset havainnot ohjaavat tutkimuksen etenemistä. Toimintatutkimusta voidaan käyttää muun muassa yhden organisaation toimintatapo-

jen kehittämisessä tai laajemmissa kehittämisprojekteissa. Tutkija asettaa tutkimusongelman ja valitsee tutkimusmenetelmät, sekä määrittää oman suhteensa tutkimuskohteeseen. Tutkija itse voi olla joko ulkopuolinen asiantuntija tai tasavertainen toimija. (Toikko & Rantanen 2009, 30–31.)

Kehittäminen on usein konkreettista toimintaa, jolla pyritään saavuttamaan tietty tavoite, tässä tapauksessa tavoitteena oli kehittää toimintatapaa. Kehittämistoimintaan liittyy myös pohtiva ja analysoiva osuus. Kehittämistyöhön osallistuneille määriteltiin valmiiksi tavoite eli yhteistyön kehittäminen, mutta se miten yhteistyötä kehitetään käytännössä, jäi osallistujien määriteltäväksi. Kehittämistyön aikaiset tulokset ohjasivat yhteistyömallin kehittämistä eteenpäin. Kehittämisprosessin aikana pohdittiin esiin nousseiden toimintatapojen toimivuutta sekä sitä, miten ne toimisivat parhaiten. (Toikko & Rantanen 2009, 14–15.) Kehittämistoiminnan tavoitteena on käytännön kysymysten ja ongelmien ratkaisujen lisäksi niiden kuvaaminen ja välittäminen laajempaan keskusteluun (Toikko & Rantanen 2009, 22).

Kehittämistoiminta muodostuu perustelusta, organisoinnista, toteutuksesta, arvioinnista ja levittämisestä. Edellä mainituista tehtävistä muodostuu kehittämisprosessi, jota voidaan kuvata muun muassa lineaarisella mallilla. Mallissa prosessi jaetaan tavoitteen määrittelyyn, suunnitteluun, toteutukseen sekä päättämiseen ja arviointiin. Projektille asetetaan tavoite, joka on projektin perusta. Tavoite voi nousta esimerkiksi tunnistetusta tarpeesta. Suunnitteluvaiheessa mietitään muun muassa ketkä osallistuvat projektin toteuttamiseen ja tehdään projektisuunnitelma, joka sisältää esimerkiksi aikataulun. Toteutusvaiheen aikana valmistellaan suunnitelman mukainen malli tai prosessi sekä otetaan saadut tulokset käyttöön. Projektilla tulee olla selkeä alku ja loppu, joten viimeisenä vaiheena on projektin päättäminen ja arviointi. Projekti jatkuu usein vielä virallisen päättymisen jälkeen esiin nousseiden asioiden käyttöönottovaiheessa. Lineaarinen malli perustuu usein määriteltyn ongelmaan, jonka vuoksi kehittäminen voidaan suunnitella melko tarkasti jo etukäteen. Lineaarista mallia voidaan käyttää myös vision varassa etenevässä kehittämisessä. (Toikko & Rantanen 2009, 64–66.)

Kehittämistoiminnassa tavoitteena on tuottaa tietoa kehittämisen tueksi. Työssäni tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, miten yhteistyötä lastensuojelun ja päivähoidon

välillä saadaan kehitettyä toimivammaksi. Tietoa kerättiin työkonferenssien kautta. Kehittämisessä oli mukana myös kokemuksellista ammatillisuuteen perustuvaa tietoa ja hiljaista tietoa, jota ei voida tai jota ei tarvitse ilmaista sanoin. Kerätyn tiedon pohjalta kehitettiin keskustelemalla ja pohtimalla toimintamalli mahdollisesti toimivista yhteistyökäytännöistä. Tieto syntyy pääosin ympäristössä, jossa toiminta tapahtuu ja jossa on tarve ratkaista käytännön ongelmia. (Toikko & Rantanen 2009, 39–42.) Ympäristö, jossa yhteistyön kehittämisen tieto syntyi, olivat lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen työympäristöt.

Lastensuojelun avohuollon ja varhaiskasvatuksen välistä toimintamallia sekä yhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa kehitettiin Euran kunnan lastensuojelun työntekijöiden ja varhaiskasvatuksen edustajien kanssa yhteistyössä. Edellä mainitut olivat oikeutettuja osallistumaan kehittämiseen, koska kehittäminen liittyi oleellisesti heidän työhönsä. Yhteistyökumppaneiden osallistumisen kautta lisätään sitoutumista kehittämiseen. Kehittämistoiminta edellyttää aktiivista osallistumista ja vuorovaikutusta, jonka vuoksi kyseessä on sosiaalinen prosessi. (Toikko & Rantanen 2009, 89–91.)

Kehittämiseen osallistuivat Euran lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun edustajina johtava sosiaalityöntekijä, sijaishuollon sosiaalityöntekijä, kaksi avohuollon sosiaalityöntekijää ja kaksi sosiaaliohjaajaa. Varhaiskasvatusta edustivat varhaiskasvatuspäällikkö, päiväkodin johtaja, kiertävät lastentarhanopettajat sekä työntekijöitä päiväkodeista, ryhmäperhepäiväkodeista ja perhepäivähoidosta. Työkonferensseissa oli mukana keskimäärin viisitoista henkilöä. Kehittämiseen osallistujat valittiin eri ammattiryhmistä ja eri päivähoitomuodoista sillä perusteella, että osallistujalla on mahdollisuus toteuttaa suunniteltua toimintamallia työyhteisössään. Varhaiskasvatuksen osallistujat valitsi varhaiskasvatuspäällikkö. Osallistujien määrää rajasi se, ettei yhdestä päivähoitoyksiköstä voinut olla samaan aikaan poissa montaa työntekijää. Osallistujista ja käytännön järjestelyistä kävin sähköpostiviestintää varhaiskasvatuspäällikön kanssa. Sovimme hänen kanssaan muun muassa työkonferenssipäivistä ja siitä, että ryhmä kokoontuu iltapäivisin. Päivähoidosta tuli myös toivomus, että työkonferenssit olisivat ennen toukokuuta. Yksi suunniteltu päivä jouduttiin ensimmäisen tapaamisen jälkeen muuttamaan päällekkäisten tapahtumien vuoksi. Ennen työkonferenssien alkua yksi valittu osallistuja perui osallistumisensa, mutta tilalle saatiin edustaja samasta työyksiköstä.

Kehittäminen tapahtui dialogisena keskusteluna ja työkonferensseina. Keskustelimme omassa työyhteisössämme silloisista toimintatavoista. Keskustelun pohjalta pidettiin työkonferenssit, joissa oli mukana varhaiskasvatus. Työkonferensseissa haettiin vastausta siihen, millaista yhteistyötä lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä tulisi tehdä ja erityisesti miten yhteistyötä jatkossa toteutetaan.

Avohuollon tukitoimista kävimme keskustelua omassa työyhteisössämme. Lähinnä keskustelimme siitä, mitä tukitoimia olisi hyvä ottaa esille kehittämistyössä, jossa käsitellään päivähoidon ja lastensuojelun välistä yhteistyötä. Pidimme tärkeänä tuoda työssä esille yleisempiä tukitoimia, joita lastensuojelussa on käytössä tuettaessa varhaiskasvatusikäistä lasta. Tieto tukitoimista madaltaa toivottavasti lastensuojeluilmoituksen tekemisen kynnystä, koska on tietoa siitä, miten lasta ja perhettä voidaan auttaa ja miten lastensuojelun työntekijät käsittelevät lastensuojeluilmoituksen. Yhteistyökin toivottavasti lisääntyy pidemmällä aikavälillä kun työntekijät saivat tietoa lastensuojelun keinoista tukea perhettä ja erityisesti lasta sekä kuulivat kehittämissankkeen aikana toiveita yhteistyöstä varhaiskasvatuksen näkökulmasta.

6.2 Kehittämisprosessiin sisältyneet tehtävät

Kehittämisprosessiin sisältyy tehtäviä, joista ensimmäinen on kehittämisen lähtökoh-tien määrittely eli miksi jotakin asiaa tulee kehittää. Määrittelyssä lähtökohtana voi-daan pitää olemassa olevaa ongelmaa tai tulevaisuuden ihannekuva. Kehittäminen tapahtuu usein molempien lähtökohtien yhteisvaikutuksesta. Kehittämistoiminnassa on hyvä perustella tavoite mahdollisimman konkreettisesti ja ottaa kantaa myös ke-hittämisen laajempaan vaikuttavuuteen. (Toikko & Rantanen 2009, 57.) Asiakkaat Euran lastensuojeluun tulevat enenevissä määrin vasta yläasteelta. Kehittämisen ta-voitteena oli saada asiakkuuksien painopiste nuorempiin lapsiin, jolloin avainase-massa oli yhteistyö varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Yläasteikäisten autta-miseksi on vähemmän keinoja kuin nuoremman lapsen kohdalla. Pitkittäiset seuran-tatutkimukset ovat osoittaneet näyttöä siitä, että emotionaaliset ja käyttäytymisen tai-pumukset muotoutuvat varhain ja niiden muuttaminen myöhemmin saattaa olla erit-täin vaikeaa. Alle kouluikäisillä aggressiivisesti käyttäytyvällä lapsella on erittäin

suuri todennäköisyys aggressiiviseen käytökseen myös nuoruus- ja aikuisiässä. Kiintymyssuhde on lapsen kehitykselle tärkeä ja se vaikuttaa lapsen toimintaan vielä aikuisenakin. Kiintymyssuhde on kahden läheisen ihmisen, usein lapsen ja vanhemman, välille muodostuva tunneside, joka lisää lapsen turvallisuuden tunnetta. Kiintymyssuhde muodostuu lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa. Vertaissuhde taas on tasavertaisten yksilöiden välillä oleva suhde, jossa suunnilleen saman ikäiset ja samassa kehitysvaiheessa olevat lapset ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa esimerkiksi päivähoitoryhmät ja esikouluryhmät. Psykologian professorin Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan varhaisten vuosien kokemukset kiintymyssuhteiden ja vertaissuhteiden määrässä vaikuttavat aivojen reagoimiseen aikuisiälläkin, esimerkiksi stressiherkkyyteen ja aggressiivisuuteen. Dosentti Jouko Kajanojan luennon mukaan tehokkaimmat puuttumiset kohdistuvat usein päiväkotikäisiin. Tutkimusten mukaan puuttumiset vähensivät haittoja 30 prosenttia. (Euran kunnan www-sivut 2012; Kajanoja 2010; Keltikangas-Järvinen 2012, 41–42, 98–99; Tervesuomi www-sivut 2012; Kautto 2003, 23.)

Yleiseksi huoleksi keskusteluissa esimerkiksi kouluampumisten yhteydessä on noussut lasten ja nuorten hyvinvointi. Lasten ja nuorten ongelmat ovat vaikeammin hoidettavissa, jonka vuoksi palveluiden laatu tulee turvata. Lapsen tai nuoren psykososiaaliset ongelmat tulevat usein esille päiväkodissa, esikoulussa tai koulussa. Dunderfeltin mukaan ihmisen kehityksen perusvaihe on 0-20 vuotiaana. Kehityksen perusvaiheet on jaettu neljään osaan: syntymästä kolmanteen ikävuoteen, 3-7 – vuotiaan vaihe, 7-12 – vuotias lapsi sekä nuoruus 12–20 -vuotiaana. Näistä nostan työssäni esille varhaislapsuuden ja siitä varhaiskasvatukseen liittyvän osion. Varhaislapsuus on myöhemmän kehityksen kannalta herkkää ja kriittistä aikaa. Varhaislapsuudessa on tärkeä tunnistaa lapset, joiden kehityksessä, perheessä tai huolenpidossa ilmenee ongelmia, jotka vaikuttavat lapsen tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen. Lapsiperheiden ongelmat tulee tunnistaa entistä varhaisemmin ja ylisukupolvien siirtyvä huono-osaisuus tulisi pyrkiä katkaisemaan. Yhteistyöllä pyritäänkin mahdollistamaan varhainen puuttuminen riskitilanteisiin. (Dunderfelt 2011, 61–84; Hyppönen, Turunen, Hämäläinen, Kärki & Palojoki 2008, 20–22.)

Tällä hetkellä varhaiskasvatuksessa työtä tekeviltä tulee lastensuojeluun vähän lastensuojeluilmoituksia. Euran kunnan sosiaalityön Pro Consona tietojärjestelmän ti-

lastojen mukaan vuonna 2011 Euran perusturvakeskuksen lastensuojeluun tuli 186 ilmoitusta, joista päivähoidosta oli 1 ilmoitus. Vuonna 2012 ilmoituksia oli samoin 186, joista päivähoidosta oli 13 ilmoitusta. Yläasteikäisistä isolla osalla merkkejä tulevista ongelmista on näkynyt jo varhaiskasvatuksen aikana tai viimeistään peruskoulun alemmilla luokilla. Alle kouluikäisen lapsen ongelmat ovat kuitenkin usein pienimuotoisempia kuin vanhemman lapsen, jonka vuoksi niihin ei nähdä tarpeelliseksi puuttua ainakaan lastensuojeluilmoituksen muodossa. Oman työkokemuksen ja keskustelujen perusteella päivähoidon ja neuvolan välinen yhteistyö on yleisempää kuin päivähoidon ja lastensuojelun välinen yhteistyö. Lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyön tiivistyessä lapsella ja perheellä on mahdollisuus saada tarvittava tuki ajoissa. Usein puuttuminen varhaiskasvatuksessa tapahtuu pienemmässä mittakaavassa kuin puututtaessa esimerkiksi yläasteikäisen lapsen tilanteeseen, jolloin tukikeinotkin ovat usein kalliimpia. Lastensuojelun suunnitelmassa varhaiskasvatus ja päivähoito on kirjattu lastensuojelun tärkeäksi yhteistyötahoksi ja avohuollon tukitoimeksi. Varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli ennaltaehkäisyssä, varhaisessa tuessa ja puuttumisessa. Päivähoidon ja lastensuojelun säännöllinen ja tavoitteellinen yhteistyö on tarpeen, jotta pystytään parhaalla mahdollisella tavalla tukemaan lasta. (Euran kunnan www-sivut 2012.)

Kehittämistoiminta tulee organisoida. Organisointi tarkoittaa toteutuksen suunnittelua ja valmistelua. Kehittämistoiminnalle asetettu tavoite muodostaa organisoinnin lähtökohdan. Kehittämistoiminta vaatii usein työyhteisön yhteistä pohdintaa. (Toikko & Rantanen 2009, 58.) Aluksi tarkoituksena oli kehittää lastensuojelun avohuollon toimintamallia ja luoda kriteeristöä tukitoimien myöntämiseen. Lastensuojelun työyhteisössä käytyjen keskustelujen aikana nousi useaan kertaan esille yhteistyö ja erityisesti yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa. Varhaiskasvatus nousi esille muun muassa siinä kun pohdittiin, miten päästäisiin auttamaan ohjausta ja tukea tarvitsevaa perhettä tarpeeksi varhain. Näiden lastensuojelun työyhteisön keskustelujen jälkeen päädyttiin kehittämisen painopistettä siirtämään varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyön kehittämiseen. Kehittämisellä tavoitellaan muutosta, jolloin joudutaan miettimään myös sitä, kenen intressiä kehittäminen palvelee. Kehittämisen kohdentaminen varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyöhön palveli ensisijaisesti lastensuojelun intressiä. Pohdittaessa asiaa laajemmin palveli kehittäminen yhtä lailla varhaiskasvatuksen henkilökuntaa, mutta erityisesti myös varhaiskasvatuksen piirissä

olevia lapsia ja heidän perheitään palvelun parantuessa. Pidemmällä tähtäimellä kehittämisen hyöty näkyyne osaltaan myös lastensuojelun budjetissa sijoitusten vähenemisenä. Näin ollen kehittäminen oli useiden toimijoiden etu. (Toikko & Rantanen 2009, 44–45.)

Kehittämistoiminnan yhtenä osana oli määrittää kehittämiseen osallistuvat toimijat. Omassa kehittämistehtävässä toimijoina oli ammattilaisia. Mukaan olisi voinut ottaa myös palveluiden käyttäjiä eli varhaiskasvatuksen piirissä olevien lasten vanhempia, jolloin yhteistyön kehittämisen näkökulma olisi laajentunut. Päädyimme kehittämään yhteistyötä ammattilaisten kanssa, jotta saatiin luotua yhteistyömalli. Samalla toimijat tutustuivat toisiinsa ja toisten työhön. Toimintamallin juurruttua käytäntöön on mielenkiintoista käydä keskustelua ja saada palautetta niiden lasten vanhemmilta, joita toimintamalli on koskenut. Kehittämiseen kutsuttiin varhaiskasvatuksen työntekijöitä, koska lähes kaikki lapset ovat viimeistään esikouluvuotena mukana varhaiskasvatuksen toiminnassa. (Toikko & Rantanen 2009, 58.)

6.3 Etiikan huomioiminen kehittämistehtävässä

Moraali tarkoittaa käsitystä oikeasta ja väärästä, kun taas etiikka on oikeaa ja väärää tutkiva oppi. Ammattietiikka on yhteinen näkemys siitä, millainen ammatillinen toiminta on oikeaa ja hyvää ja millainen väärää ja pahaa. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 22; Juujärvi, Myyry & Pesso 2007, 13; Kuula 2011, 21–22.) Etiikka moraalisena näkökulmana on osa arkista elämää ihmisen pohtiessa suhtautumistaan omiin ja toisten tekemisiin, mitä voi sallia, mitä ei ja miksi. Eettisiin kysymyksiin ei ole selkeitä vastauksia. Etiikan kysymykset liittyvät inhimilliseen toimintaan. Arvot kuuluvat ihmisenä ja yhteisönä olemiseen ja ne ovat sosiaalisesti ja yhteisöllisesti välttämättömiä. Etiikan peruskysymystä voi pohtia sen kautta millaista on hyvä elämä. Etiikka on keino edistää hyvän elämän toteuttamista ja hyvän saavuttamista, mikä on hyvää ihmisen hyvinvoinnille. (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011, 15.) Eettiseen herkkyyteen liittyy taito tunnistaa ihmisten erityispiirteet, tarpeet, oikeudet ja velvollisuudet. Eettisessä herkkyydessä tulee pohtia miten oma toiminta vaikuttaa toisen ihmisen hyvinvointiin, omien tunteiden, asenteiden ja ennakkoluulojen tunnistamista

sekä reflektointia. Eettinen herkkyyks vaihtelee samalla yksilöllä eri tilanteissa. (Juujärvi ym. 2007, 21–22.)

Eri ammattiteille on koottu omia ammattieettisiä sääntöjä ja ohjeita, jotka koostuvat ammatillisesta toimintaa ohjaavista eettisistä periaatteista ja säännöistä, jotka ilmaisevat ammatin vaatimaa asennetta, vastuuta ja suhtautumistapaa työhön. Ammattieettistä toimintaa voidaan katsoa siitä näkökulmasta, miten ammatilliset toimivat ja miten heidän tulisi toimia. Kehittämällä toimintatapoja kehitetään samalla ammattieettistä toimintaa. Suurin osa ammattieettisistä kysymyksistä liittyy ammatilliseen toimintaan. (Juujärvi ym. 2007, 7.) Eettinen ongelmanratkaisu ei voi kuitenkaan kokonaan nojata annettuihin ohjeisiin (Juujärvi ym. 2007, 54). Sosiaalialan ammattilaisten eettiset ohjeet painottavat lainsäädäntöä kaiken toiminnan taustalla. Hyvillään eettisillä periaatteilla ei voida perustella toimenpidettä, joka ei perustu lakiin. Hyvään lopputulokseen pyrkiminen ei aina takaa parasta lopputulosta kaikille osapuolille. Sosiaalialan ammattilaisen tulee pyrkiä mahdollisimman asialliseen ja neutraaliin toimintaan. Ammatillisella tasolla eettisyydessä tulee pohtia ja kyseenalaistaa omaa ammatillista toimintaa ja päätöksentekoa, sen oikeudenmukaisuutta ja päätöksenteon perusteita. Työn kehittämistoiminnassa tulisi pohtia mihin eettisiin periaatteisiin työkäytännöt pohjautuvat ja perustuvatko työkäytännöt vastuulliseen näkemykseen hyvästä elämästä ja inhimillisestä kasvusta. (Talentia ry 2005, 5-6.) Tässä kehittämistehtävässä tavoitteena on hyvän elämän ja inhimillisen kasvun turvaaminen lapselle tukemalla lasta mahdollisimman pienellä tukemisella ja puuttumisella.

Tutkimusetiikka käsitteenä koskee tieteen sisäisiä asioita, jolloin esimerkiksi tutkittavien kohtelu kuuluu tutkimusetiikan sijasta tieteen etiikkaan kuuluvaksi. Tutkimusetiikan normit voidaan Kuulan mukaan ammattietiikan näkökulmasta jakaa kolmeen ryhmään: totuuden etsimistä ja tiedon luotettavuutta ilmentäviin normeihin, tutkittavien ihmisarvoa ilmentäviin normeihin ja tutkijoiden keskinäisiä suhteita ilmentäviin normeihin. (Kuula 2011, 23–24.) Tunnistettavuuden estäminen on yksi tunnetuimmista tutkimuseettisistä normeista. Nimettömyys ja tunnistamattomuus ovat oleellisia asioita tutkimusjulkaisuissa. Nimettömyydellä ja tunnistamattomuudella lisätään rehellisiä vastauksia ja lisätään tutkittavien osallistumista. (Kuula 2011, 201.)

Tässä kehittämistyössä ensimmäinen eettisiä valintoja sisältävä vaihe oli aiheen valinta. Pohdimme muun muassa kehittämisen resursseja, osallistujien kiinnostusta ja tulosten vaikuttavuutta. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 53–56.) Eettisestä näkökulmasta tutkimuksesta pitäisi olla hyötyä osallistuville ihmisille, eikä niin, että hyötyjänä on vain tutkija. Kehittämistehtävässä hyötyjinä ovat myös osallistujat heidän saadessaan yhteistyön kehittämisen kautta tukea oman työnsä tekemiseen, jolloin heidän oma työnsä helpottuu. Tärkeimpänä hyötyjänä on kuitenkin varhaiskasvatuksen toiminnassa oleva tukea tarvitseva lapsi, joka hyötyy hyvästä ja toimivasta yhteistyöstä saaden tarvitsemansa tuen. Tutkimuseettiset periaatteet on tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietinnössä (2009) jaettu kolmeen osa-alueeseen. Ensimmäinen on tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, toinen vahingoittamisen välttäminen ja kolmas yksityisyys ja tietosuoja. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen näkyi esimerkiksi siinä, että työkonferensseihin osallistuminen oli vapaaehtoista ja jokainen sai tuoda ajatuksiaan esiin ensin pienemmässä ryhmässä, jonka jälkeen asiat käytiin läpi yhteisesti. Asiakasperheiden ja asiakkaana olevien lasten yksityisyyttä vaalittiin sillä, ettei kehittämisen aikana keskusteltu lapsista tai perheistä nimillä, eikä kehittämisessä mukana olleiden ajatuksia kirjattu niin, että voisi tunnistaa kenen sanomisesta on kyse. (Clarkeburn & Mustajoki, 2007, 238–241.)

Kehittämisen aikana pohdin usein omaa rooliani kehittämisessä, erityisesti oman työnäkökulmani vaikutusta kehittämisprosessiin ja kehittämisen eteenpäin viemisessä. Tehtäväni oli johtaa työkonferensseja ollen toisaalta yksi lastensuojelun työntekijä. Yritin vetää työkonferensseja niin, että olisin pääasiassa kehittäjä enkä lastensuojelun edustaja, jotta pysyisin mahdollisimman tasapuolisena kumpaakin toimijaa kohtaan.

Lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen kehittämisessä päätavoite on päästä yhteistyön kautta tukemaan apua tarvitsevan lapsen ja perheen arkea mahdollisimman varhain. Varhainen tukeminen on mielestäni tärkeää myös eettisestä näkökulmasta, sillä varhaisessa tukemisessa lapsen ja perheen tilanteeseen puututaan mahdollisimman pienellä interventiolla. Lisättäessä yhteistyötä lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä täytyy huomioida myös se, ettei puututa jokaiseen asiaan, vaan kiinnitetään huomiota lapsen kokonaistilanteeseen. Kehitetty toimintamalli lisää myös lasten ja

perheiden tasapuolista kohtelua, joka on myös mielestäni eettisesti parempi vaihtoehto kuin toimia eri lasten kohdalla eri tavalla.

6.4 Tiedontuotanto

Kehittämisprosessin aikana tuotetun tiedon tarkoituksena oli tukea kehittämistä. Tiedon tuottamisella arvioidaan, miten toiminta vastaa asetettuja tavoitteita ja tavoitellaan oppimista ja toiminnan kehittämistä. Tiedontuotannolla on merkitystä kehittämistoiminnalle ja sillä pyritään tukemaan kehittämistoiminnan tulosten siirrettävyyttä. Tiedontuotantoa voidaan tarkastella myös osana julkisen hallinnon kehittämistä. Kehittämistehtävässä tärkeään tiedontuotannon rooliin nousi kokemustiedon jakaminen ja yleisesti vuorovaikutuksen kautta esiin nousseet asiat. Tietoa tuotettiin keskustelujen kautta sekä työyhteisömme omissa palaverissa, että työkonferensseissa. Työyhteisössä tietoa tuotettiin erityisesti siinä vaiheessa kun käytiin pohdintaa ja keskusteluja kehittämishankkeen kohteesta. Ennen kehittämishankkeen painopisteen siirtymistä lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyöhön keskustelimme lastensuojelun tukitoimien myöntämisestä. Työyhteisön pohdintojen tavoitteena oli luoda työntekijästä riippumaton prosessi, jolla taataan tasapuolisempi kohtelu asiakkaille. Lastensuojelun avohuollon avaamisella työn tekeminen tulee näkyväksi yhteistyökumppaneille, samalla myös palvelun avaaminen asiakkaille helpottuu. (Toikko & Rantanen 2009, 113–114.)

Kehittämistoiminnassa tietoa pyritään keräämään kehittämishankkeen kannalta perustellusti. Kehittämistyön aikana tietoa kerättiin homogeenisesti yhdeltä ryhmältä eli kehittämishankkeeseen osallistuneilta. Osallistuneet liittyivät konkreettisesti kehitettävään asiaan tekemällä yhteistyötä varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. Kehittämiskohteen löydyttyä keräsin kehittämiseen liittyvää tietoa ensin omassa työyhteisössä sosiaalityön palaverissa sekä muutamassa järjestetyssä kehittämisspalaverissa. Omassa työyhteisössä lastensuojelun työntekijät tuottivat tietoa dialogien kautta käyttäen omaa tietoa ja kokemusta omasta työstään. Työkonferensseissa tieto kehittämiseen liittyvistä asioista tuli prosessimaisesti vuorovaikutuksen kautta. Uutta tietoa tuli esiin työkonferenssien kautta niin, että edellisen ryhmätyön vastaukset toimivat seuraavan ryhmätyön lähtökohtana, esimerkiksi määritettyihin esteisiin haettiin

ratkaisuja. Kehittämisen yhteydessä syntyneen tiedon tulee olla käyttökelpoista ja todenmukaisuuden lisäksi tiedosta tulee olla hyötyä. Tiedontuotannon tarkoituksena oli ohjata kehittämisprosessia toivottuihin tavoitteisiin. (Toikko & Rantanen 2009, 119–121.)

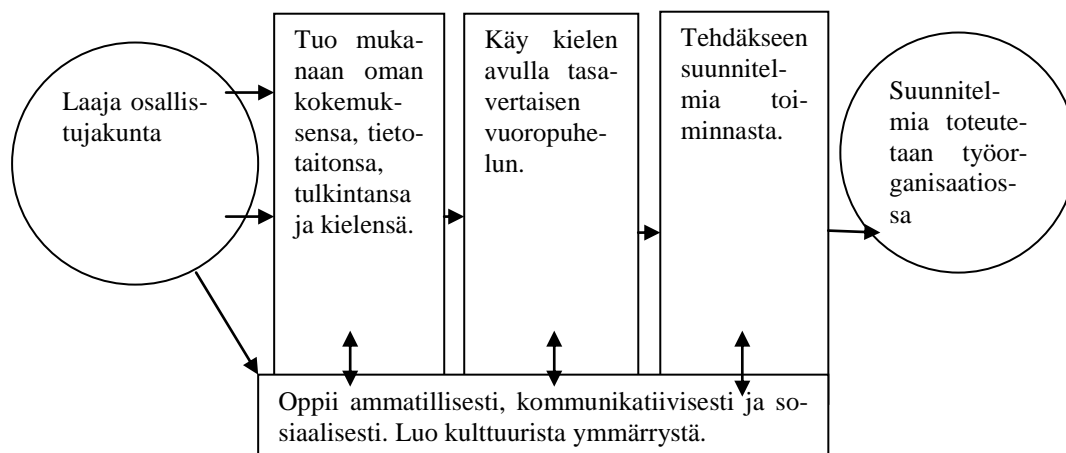
Tiedontuotannossa vaikuttaa vahvasti oma kokemukseni ja tietoni käsiteltävästä asiasta, joten kehittämistyössä näkyi lastensuojelun näkökulma. Tietoa kehittämisestä sain kirjojen lisäksi muun muassa Euran ja lähikuntien verkkosivuilta. Euran kunnassa on käytössä yleinen toimintamalli siitä, miten toimia kun huoli lapsesta herää. Olemassa olevaa mallia käytettiin pohjana kehitettäessä uutta toimintamallia varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun väliseen yhteistyöhön. Toimintamallin kirjaamisen jälkeen osallistujilla oli mahdollisuus kommentoida sovittua toimintamallia. Lähetin toimintamallin sähköpostitse osallistujille. Vastauksia tuli takaisin muutamalta osallistujalta.

Kehittämistoiminnassa luotettavuuteen vaikuttaa osallistujien sitoutuneisuus. Kehittäminen tapahtuu sosiaalisena prosessina, jossa jokaisen osallistujan panoksella on merkitystä. Sitoutumattomuus heikentää aineistojen, menetelmien ja tulosten luotettavuutta. (Toikko & Rantanen 2009, 124.) Omasta mielestäni kehittämisryhmän sitoutuneisuus oli hyvä. Tämä näkyi muun muassa siinä, että kutsutut saapuivat paikalle ja pohtivat yhteistyön kehittämistä osallistumalla ryhmätehtäviin.

6.5 Työkonferenssi kehittämisen menetelmänä

Työkonferenssi on tilaisuus, joka perustuu ihmisten väliseen vuoropuheluun eli dialogiin. Dialogin avulla työkonferenssiin osallistuvat tuottavat asiasisällön ja toteuttavat konferenssin. Siksi työkonferenssi on myös oppimisen areena. Sisältö kuvataan puheena ja kirjoituksena. Työkonferenssin tavoitteena on löytää yhteisymmärrys, jonka varassa rakennetaan toimintasuunnitelma. Tarkoituksena on muuttaa puhe yhteistoimintaan perustuviksi teoiksi. Työkonferenssi liittyy yleensä johonkin prosessiin, eikä ole vain yksittäinen tapahtuma. Kehittämisprosessin aikana järjestetään työkonferensseja, jolloin metodista tulee yhteistoiminnallinen ja osallistava kehittämismetodi. Työkonferenssin suunnittelussa, toteutuksessa ja toimintaan kytkemises-

sä hyödynnetään tutkimustietoa. Työkonferenssin toimintaidea on kuvattuna alla olevassa kuviossa. (Lehtonen 2004, 15–16.)

Kuvio 1. Työkonferenssin idea (Lehtonen 2004, 18).

Työkonferenssityöskentelyssä pyritään mielipiteiden, ideoiden ja ratkaisujen yhteiseen jakamiseen. Työkonferenssin työskentelytapoja ovat pienryhmä- ja yleiskeskustelut. Työkonferenssiin kuuluu neljä ryhmätyötä, joiden aiheina ovat visio, vision esteet, ratkaisut esteisiin ja kehittämisohjelmat. Ryhmätöissä ryhmäkoonpanot muuttuvat systemaattisesti. Ensimmäisessä ryhmätyössä osallistujat jaetaan homogeenisiin ryhmiin esimerkiksi ammatin mukaan. Toisessa ryhmätyössä osallistujat jaetaan diagonaaliseen ryhmään siten, että osallistujia on jokaisesta homogeenisestä ryhmästä. Kolmannessa tehtävässä osallistujat jaetaan sekaryhmiin ja neljännessä organisaatorakenteen mukaan. Jokaisen ryhmätyön jälkeen tehtävä puretaan yhteisesti. Ryhmäkeskusteluista tehdään yhteenvedot, jotta ryhmän ajatuksista on helpompi keskustella yhteisesti. Kehittämisprosessin aikana voidaan järjestää myös kehittämistoiminnan seuranta- ja arviointikonferensseja. (Toikko & Rantanen 2009, 104–106.)

Demokraattisen dialogin peruseriaatteita eli tasavertaisen vuoropuhelun sääntöjä on kolmeitoista.

- 1) Dialogi on ajatusten vaihtoa osanottajien välillä
- 2) Kaikkien, joita käsiteltävä asia koskee, on saatava osallistua keskusteluun

- 3) Osanottajien tulee olla aktiivisia ja esittää oma näkökulmansa ja auttaa muita esittämään omansa
- 4) Osallistujat ovat tasa-arvoisia
- 5) Työkokemus on osallistumisen perusta
- 6) Aidot kokemukset ovat oikeutettuja
- 7) Kaikkien tulee ymmärtää, mistä on puhe
- 8) Keskusteltavaan asiaan liittyvät väitteet ovat oikeutettuja
- 9) Mielipiteet esitetään suullisesti
- 10) Osanottajan on hyväksyttävä se, että muilla osanottajilla saattaa olla parempia perusteluja kuin itsellä
- 11) Osanottajan työrooli, auktoriteetti tms. voidaan ottaa keskustelun kohteeksi
- 12) Osanottajien on siedettävä erilaisia mielipiteitä
- 13) Dialogin tulee tuottaa sopimuksia, jotka voivat johtaa käytännön toimenpiteisiin

(Lehtonen 2004, 16–18.)

Dialogi on oleellinen osa moniammatillista yhteistyötä ja sen tavoitteena on saavuttaa uusi yhteinen ymmärrys yhdessä muiden asiantuntijoiden kanssa. Dialogissa tarvitaan neljää perustaitoa: kuuntelua, kunnioitusta, odotusta ja avoimuutta. Dialogissa erilaisia ristiriitaisiakin ajatuksia pohditaan rinnakkain. Inhimillinen tieto on puutteellista, jonka vuoksi jokaisen kokemukset ja tiedot ovat tärkeitä ratkottaessa yhteistä ongelmaa. (Isoherranen ym. 2008, 65–67.)

Jürgen Habermans on erottanut analyysissään kolme tiedon intressiä. Yksi näistä intresseistä on praktinen lähestymistapa, jota voidaan kutsua myös vastavuoroiseksi lähestymistavaksi. Praktisessa lähestymistavassa on samoja ominaisuuksia kuin työkonferenssissa. Praktisessa lähestymistavassa asiantuntijat ja kohdeyhteisön jäsenet määrittävät ongelmat ja ratkaisut niihin. Lähestymistavassa korostuu prosessimaisuus. Prosessille on ominaista joustavuus ja avoimuus erilaisille tulkinnoille sekä tasa-arvoinen keskustelu ja neuvottelu. (Toikko & Rantanen 2009, 46.) Prosessorientoituneessa näkemyksessä tieto ja kokemus ohjaavat kehittämistä (Toikko & Rantanen 2009, 50). Omassa kehittämistehtävän työkonferensseissa pidin tärkeänä tasa-arvoista keskustelua, joka nousu esille myös praktisessa lähestymistavassa. Pitämissäni työkonferensseissa kuten praktisessa lähestymistavassakin kehittämiseen osallis-

tujat määrittivät ongelmat ja ratkaisut ongelmiin. Kehittämishankkeessani ratkaisut johtivat lopulta toimintamallin ja toimintatapojen luomiseen viimeisen ryhmätehtävän jälkeen käydyn neuvottelun kautta.

7 TYÖKONFERENSSIN SOVELTAMINEN LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON JA VARHAISKASVATUKSEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMISESSÄ EURASSA

7.1 Työkonferenssien käytännön toteutus

Lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyön kehittämistä varten työkonferensseja sovittiin yhteensä kolme. Ensimmäinen työkonferenssi pidettiin 2.3.2012, toinen 27.3.2012 ja viimeinen 16.4.2012. Tapaamiset olivat iltapäivällä klo 13–16 välisenä aikana. Kolmen tapaamisen aikana tehtiin yhteensä neljä ryhmätyötä. Tapaamisille oli tehty ohjelma, jonka olin aikatauluttanut itselleni. Osallistujat näkivät käsiteltävät asiat. Jättämällä aikataulun pois osallistujien tiedosta pystyin tarpeen mukaan muokkaamaan ohjelmaa. Käsiteltävät asiat esitettiin PowerPoint-esityksinä.

Ensimmäisellä työkonferenssi kerralla esittelin osallistujille miksi työkonferenssi on järjestetty, mitä tarkoittaa työkonferenssi ja mitä on tasavertainen vuoropuhelu. Kerroin osallistujille työskentelyn etenemisen, kuinka monta tapaamista on ja mitä asioita kullakin kerralla käsitellään. Ensimmäisessä työkonferenssissa johtava sosiaalityöntekijä kertoi yleisesti lastensuojelusta. Tässä vaiheessa ryhmässä tuli keskustelua lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Asiasta keskusteltiin lyhyesti. Pyysin johtavaa sosiaalityöntekijää kertomaan lastensuojelusta, jotta pysyisin itse työkonferenssin vetäjän roolissa enkä suoranaisesti yhtenä lastensuojelun työntekijänä, vaikka näkökulmani lastensuojelutyöstä tuleekin. Ensimmäisellä tapaamisella teimme myös esitelykierroksen.

Toisella tapaamiskerralla paikalla oli muutamia osallistujia, jotka eivät olleet ensimmäisessä työkonferenssissa. Kävin tämän vuoksi pikaisesti uudelleen läpi, mitä tarkoittaa työkonferenssi. Tämän jälkeen varhaiskasvatuspäällikkö kertoi päivähoito-

laista ja varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Esityksestä kävi ilmi, ettei päivähoitolaki anna paljoa pohjaa kehitettävänä olleeseen yhteistyöhön. Erityislastentarhanopettaja kertoi toimintamallista, joka on käytössä peruspalveluissa ja jota käytettiin kehittämisen pohjalla. Keskustelussa nousi esiin, että olemassa oleva toimintamalli on tarkoitettu kaikille peruspalveluissa toimiville ja nyt teemme mallia erityisesti päivähoidon ja lastensuojelun välille. Itse olin kerännyt yhteistyöhön liittyviä lain kohtia lastensuojelulaista, laista sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä laista viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Lainsäädännöstä kävimme läpi yhteistyön tekemiseen liittyviä asioita.

Ensimmäisellä tapaamisella tehtiin kaksi ryhmätyötä. Ensimmäisen ryhmätyön aiheena oli pohtia, mikä on tavoitetila päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyössä, mitä odotetaan ja millaisia toiveita kehittämiseen osallistujilla on yhteistyön suhteen. Pyydin osallistujia pohtimaan työntekijän näkökulman lisäksi myös lapsen ja vanhempien tarpeita ja odotuksia yhteistyön suhteen. Toisessa ryhmätyössä pohdittiin esteitä, jotka estävät tavoitetilaan ja toiveisiin pääsemisessä.

Toisen työkonferenssin aiheena oli pohtia ratkaisuja edellisellä tapaamisella esille nousseisiin esteisiin, jotta päästään ensimmäisellä tapaamisella määriteltuihin toiveisiin ja tavoitetilaan. Viimeisen työkonferenssin aiheena oli luoda toimintamalli siitä, miten yhteistyö lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä toimii jatkossa. Sovimme myös jatkotyöskentelystä sekä siitä, miten mallia levitetään ja miten mallin käyttöä seurataan ja kehitetään.

Ensimmäisessä ja toisessa ryhmätyössä ryhmät jakaantuivat homogeenisesti ammatin mukaan. Lastensuojelun työntekijät olivat omana ryhmänä ja varhaiskasvatuksen työntekijät jaettuna kahteen ryhmään. Itse kiertelin ryhmissä varmistaen, että osallistujat olivat päässeet alkuun ja kaikki pääsivät osallistumaan tasapuolisesti ryhmän keskusteluun. Keskusteluryhmät jaettiin ammatin mukaan sillä ajatuksella, että näin ajatuksia tulee rohkeammin esille, eikä osallistujien tarvitse miettiä, mitä toisen alan ammattilainen sanoo asiasta. Edellä mainitusta syystä myös toinen ryhmätyö tehtiin homogeenisessä ryhmässä eikä diagonaalisessa ryhmässä, jossa olisi otettu osallistujia jokaisesta homogeenisesta ryhmästä. Keskustelu ryhmissä lähti hyvin liikkeelle, johtuen varmasti osin siitä, että ryhmässä olevat työntekijät olivat keskenään tuttuja.

Kolmannessa ryhmätyössä osallistujat jaettiin diagonaalisesti neljään ryhmään. Yhdestä neljän hengen ryhmästä siirrettiin yksi lastensuojelun työntekijä kolmen hengen ryhmään, jossa ei ollut lastensuojelun edustusta. Ryhmissä keskustelu sujui hyvin, eikä eteenpäin ohjausta tarvittu. Keskustelua ryhmissä tuli laajasti, ainakin pääasiassa aiheessa pysyen.

Viimeisessä ryhmätyössä osallistujat jaettiin kahteen ryhmään. Osallistujaryhmä jakaantui kahteen osaan diagonaalisesti niin, että ryhmässä oli sekä varhaiskasvatuksen että lastensuojelun edustajia. Tarkoituksena oli pohtia ja kirjata ylös toimintamalleja tulevalle hyvälle yhteistyölle käyttäen apuna edellisillä kerroilla esille nousseita ajatuksia erityisesti pohjana oli tarkoitus käyttää edellisen kerran ratkaisuja esteisiin.

Enemmän yhdessä – kirjassa Isoherranen kuvaa ryhmän keskustelun kehityskulun neljänä vaiheena. Ryhmän keskustelun kehityskulku eteni työkonferensseissa neljän vaiheen kautta. Ensimmäisessä vaiheessa on ryhmän epätasapaino, jossa ryhmän jäsenillä on valmiina tietoa ja mielipiteitä käsiteltävistä asioista. Keskustelu ei etene kuunteluun vaan jäädään puolustusasemiin. Tämä asetelma oli hyvin näkyvissä työkonferenssin ensimmäisellä tapaamisella, jossa oli havaittavissa ristiriitaa toimijoiden välillä ja ehkä hieman syyttelyäkin. Tunnelma oli hieman jännitteinen ja esille nousi usein se, ettei tunneta yhteistyökumppaneita. Pohdimme myös mihin tämä tutuus vaikuttaa. Vastaukseksi tuli, että pienemmästä huolesta olisi helpompi keskustella tutun työntekijän kanssa. Lastensuojeluilmoitusta ei jätetä sen takia tekemättä, ettei tunneta, mutta koetaan, että asioista voisi kysyä helpommin jos tuntisi työntekijän, jolta kysyä asiasta. Esteitä pohdittaessa moni alkoi jo miettiä ratkaisuja jolloin piti muistuttaa, että niihin palataan myöhemmin. Kynnys lastensuojeluilmoituksen tekemiseen vaikutti olevan suuri ja toivottiin jotakin välimuotoa ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Itse jäin pohtimaan ja jossain vaiheessa sanoin ääneenkin, että ketä tämän kynnyksen tekee ja mistä kynnys tulee? (Isoherranen ym. 2008, 68–70.)

Seuraavana vaiheena keskustelun kehityskulussa on sisäinen epätasapaino, jossa ajattelutapojen erilaisuus voi turhauttaa ja hämmentää. Ryhmästä voi puuttua avoimuus ja siinä voi olla ristiriitoja, jolloin eteneminen dialogiin vaikeutuu. Osallistujien olisi

tässä tilanteessa tarkkailtava omaa ajattelua ja huomioitava mitä on tapahtumassa. Ilmapiiri toisessa työkonferenssissa oli ensimmäistä tapaamista hieman rennompia ja kuilu varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä oli selkeästi pienentynyt. Kolmannessa vaiheessa tulee kysymysten esittäminen ja yhdessä tutkiminen. Osa ryhmän jäsenistä voi haluta esittää ratkaisuja nopeasti, jolloin puuttuu dialogiin liittyvä odottamisen taito jolloin tutkitaan asiaa eri näkökulmista ja esitetään tarkentavia kysymyksiä. Odottamisen taidon puute näkyi siinä, että ratkaisuja haluttiin tuoda jo pohdittaessa esteitä miksi tavoitteisiin ei päästä. Kolmas vaihe vaatii keskinäistä luottamusta ja avoimuutta sekä vanhojen ajattelumallien muuttamista. Neljännessä ja viimeisessä vaiheessa ryhmässä syntyy dialogi ja asetettuun ongelmaan löytyy ratkaisumalli. Kolmannella tapaamisella ryhmän tunnelma oli aiempia tapaamisia luontevampi ja vapautuneempi. Osa ryhmään osallistujistakin kommentoi ryhmän tunnelman muuttuneen selkeästi paremmaksi. Muuttunut tunnelma näkyi muun muassa avoimempaa keskusteluna ja yleisesti rennommassa tunnelmassa. Ensimmäisessä työkonferenssissa yhteisymmärrys asioista puuttui, kun taas viimeisellä tapaamisella oli saavutettu jo parempaa yhteisymmärrystä. (Isoherranen ym. 2008, 68–70.)

7.2 Ryhmätöiden tulokset

Olin tehnyt ryhmiä varten lomakkeen, johon ryhmät joka tehtävässä kirjasivat osallistujien nimet ja ammattinimikkeet sekä keskustelujen tulokset. Ryhmät kirjasivat ajatuksensa paperille, josta ennalta sovitusti yksi osallistujista kirjasi ryhmien ajatukset kaikkien näkyvissä olevalle paperille. Oma roolini oli jakaa puheenvuoroja ja viedä tilaisuutta eteenpäin. Tein samalla omia muistiinpanoja asioista, joita ryhmät eivät olleet kirjanneet omiin papereihin. Ryhmätyön lopuksi keräsin ryhmien kirjaukset itselleni. Samoin otin mukaani yhteenvedoksi kirjatut vastaukset. Tapaamisten väleissä tein yhteenvedon ryhmien vastauksista ja omista kirjauksistani. Keräsin yhteen samantyyppiset vastaukset ja muokkasin yhteenvedon sopivaan muotoon. Asiat pysyivät sellaisina kuin ryhmät olivat tuoneet ne esille. Kirjasin yhteenvedon PowerPoint esitykseksi sekä monistin esityksen ryhmille käytettäväksi seuraavassa ryhmätyössä.

Tavoitetilaksi ja toiveiksi ryhmät nostivat esille seuraavat asiat:

- avoin ja vastavuoroinen tiedonkulku, tiedonkulku tuli esille useassa vastauksessa
- lapsen etu
- molemminpuolinen luottamus
- moniammatillinen vastavuoroinen yhteistyö
- palaverien yhdistäminen
- yhteiset kotikäynnit lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen kesken
- lastensuojeluilmoituksen tekeminen silloin kun huoli herää
- riittävä rohkeus puuttua lapsen tilanteeseen
- lastensuojeluilmoitus myös hoidossa jo olevista avohuollon asiakkaista
- yhtenäinen linja lastensuojeluilmoitusten tekemiseen
- huolen ilmaisemista ”matalalla kynnyksellä”
- yhteistyötä lastensuojeluilmoituksen teon jälkeen

Esteiksi tuotiin esille seuraavat asiat:

- luottamuspula
- tiedonkulun tökkiminen
- tiedonpuute
- resurssipula
- toisten perustyn ja toimintatapojen ymmärtämättömyys
- ei tunneta henkilöitä, joiden kanssa pitäisi tehdä yhteistyötä
- toimintamallin puuttuminen
- ”matalan kynnyksen” palvelu puuttuu
- ennakoluulot
- lainsäädännön tuomat rajoitteet
- osallistujilla on samat odotukset, mutta odotukset eivät kohtaa

Kehittämishankeen tulokset alkoivat tulla esille kolmannessa ryhmätyössä, jossa pohdittiin ratkaisuja esteisiin. Ratkaisuihin esitettiin seuraavia asioita:

- sosiaalityöntekijän konsultaatiokäynnit
- saattaen vaihtaminen
- tiedonkulku
- yhteistyön lisääminen
- yhteiset tapaamiset

- materiaalia vanhemmille
- tilastot lastensuojeluilmoituksista ja lähinnä siitä, miltä taholta ilmoituksia on tehty ja mistä syystä
- toisen perustyön ymmärtäminen
- yhteinen perhetyöntekijä päivähoitoon ja lastensuojeluun
- uusi toimintakulttuuri yhteistyön pohjaksi
- resurssien lisääminen
- taloudelliset resurssit oikeaan ”arvoon” luottamushenkilöille
- matalan kynnyksen palvelun kehittäminen

Viimeisessä ryhmätyössä tehtävänä oli ehdottaa toimintamalleja. Keskustelun apuna olivat edellä mainitut ratkaisut, ehdotukseksi nostettiin seuraavat asiat:

- aloituspalaveri
- infopaketti lastensuojeluilmoituksesta ja lastensuojeluntarpeen selvityksen tekemisestä päivähoitoon
- vanhemmille jaettavaa materiaalia lastensuojeluilmoitusvelvollisuudesta
- huolen herätessä päivähoidossa yhteys otetaan esimieheen
- päivähoidossa havainnot kirjataan tarkasti ylös, kirjataan myös mitä lapsi on sanonut sekä vanhempien kanssa käydyt keskustelut
- kerrotaan vanhemmille mahdollisesta lastensuojeluilmoituksen tekemisestä
- kun huoli herää -toimintamallin mukaisesti eteneminen
- tarvittaessa sosiaalityöntekijän tai terveydenhoitajan konsultointi
- yhteinen palaveri jos päivähoito on avohuollon tukitoimena, palaverissa sovitaan mm. tavoitteet päivähoidolle
- uusi lastensuojeluilmoitus tehtävä aina, jos samasta lapsesta nousee uusi huoli tai aikaisempi huoli ei ole poistunut

8 TOIMINTAMALLIN KUVAUS JA JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Kehittämishankkeen tulokset

Toimintamalliehdotusten pohjalta lähdettiin luomaan mallia yhteistyön toimimiseksi jatkossa. Ehdotusten pohjalta kirjattiin Euran varhaiskasvatuksen huolipolku, jossa kuvattiin toimintamalli siitä, miten varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee toimia kun heillä herää huoli lapsen tilanteesta. Toimintamalliin kirjattiin myös lastensuojelun avohuollon ja varhaiskasvatuksen välinen moniammatillinen yhteistyö.

Taulukko 1 Euran varhaiskasvatuksen huolipolku, toimintamalli huolen herätessä lapsesta

Asia	Mitä tehdään	Vastuutaho
Huoli lapsesta herää	Havainnot lapsesta kirjataan tarkasti noin 1-2 viikon ajalta, apuna voi käyttää huolen vyöhykkeistöä. Kirjataan myös mitä lapsi on sanonut ja mitä lapselta on kysytty.	Varhaiskasvatuksen työntekijä, jolla huoli herää.
Tarvittaessa konsultaatioyhteydenotto tarpeen mukaiseen henkilöön.	Keskustelu ulkopuolisen ammattilaisen kanssa asiasta.	Huolen havaitsija
Huoltajille tietoa	Keskustellaan huoltajien kanssa ja sovitaan tarvittavista jatkotoimenpiteistä. Kirjataan huoltajien kanssa käydyt keskustelut.	Huolen havaitsija, tarvittaessa yhdessä esimiehen kanssa.
Jatkotoimien pohdinta	Mikäli tilanne jatkuu seurannan jälkeen samana tai pahenee, arvioidaan jatkotoimenpiteet ja lastensuojeluilmoituksen tarve.	Huolen havaitsija Esimies Työtiimi
Moniammatillinen yhteistyö	Tarvittaessa päivähoito järjestää moniammatillisen yhteistyöneuvottelun vanhempien kanssa. Kirjataan eri henkilöiden havainnot ja sovitaan jatkotoimenpiteistä.	Huolen havaitsija Esimies Työtiimi
Lastensuojeluilmoitus	Mikäli huoli jatkuu tehdään lastensuojeluilmoitus. Ilmoitusvelvollisen tulee tehdä ilmoitus omalla nimellään lastensuojelun sosiaalityöntekijälle. Arvion lastensuojelun tarpeesta tekee sosiaalityöntekijä.	Huolen havaitsija Esimies
Tietoa huoltajille	Tieto lastensuojeluilmoituksen tekemisestä huoltajalle heti sen tekemisen jälkeen tai mahdollisesti jo ennen.	Huolen havaitsija Esimies
Viranomaisyhteistyö	Lastensuojelun sosiaalityöntekijä vastaanottaa lastensuojeluilmoituksen ja ottaa sen käsitteilyyn seitsemän työpäivän aikana	Lastensuojelun sosiaalityöntekijä

Lastensuojelutarpeen selvitys	Päivähoidon edustaja kutsutaan selvityksen aikaiseen palaveriin, mikäli vanhemmat antavat luvan. Tarvittaessa päivähoidosta pyydetään lausunto.	Lastensuojelun sosiaalityöntekijä
Päivähoito avohuollon tukitoimena	Aloituspalaveri, jossa sovitaan mm. tavoitteet, jatkosuunnitelma ja käytännön asiat. Jatkossa seurantapalavereja.	Lastensuojelun sosiaalityöntekijä
Lastensuojeluilmoitus	Tarvittaessa tehdään uusi lastensuojeluilmoitus, mikäli lapsen tilanne ei ole muuttunut tai on noussut uusi huoli	Varhaiskasvatus, huolen havaittaja, tarvittaessa yhdessä esimiehen kanssa
Konsultointi/Tapaamiset	Tapaamiset 2 kertaa vuodessa päiväkodeissa sekä perhepäivähoitajien kanssa. Tapaamisilla on mm. mahdollisuus konsultoida ja välittää tietoa.	Varhaiskasvatus yksiköiden esimiehet

Euran varhaiskasvatuksen huolipolku lähtee liikkeelle huolen heräämisestä. Varhaiskasvatuksen työntekijällä, kuten muullakin toimijalla, lastensuojeluasia alkaa huolestusta. Ilmoittaja havaitsee huolen ja tunnistaa sen. Omaa huolta työntekijä voi arvioida huolen vyöhykkeiden avulla. Seuraavassa vaiheessa huoli otetaan puheeksi lapsen ja vanhempien/hoitajan kanssa ja huolesta keskustellaan. Tavoitteena on päästä yhdessä vanhemman kanssa auttamaan ja tukemaan lasta. Vanhempien kanssa käydyn keskustelun jälkeen huoli saattaa poistua. Huolesta voi keskustella myös työtiimissä, jolloin esille nousevat myös muiden työntekijöiden mahdolliset huolet. Huolen havaittaja voi, lapsen nimeä mainitsematta, konsultoida lapsen asiasta ulkopuolista ammattilaista. Lapsesta tulee tehdä lastensuojeluilmoitus, mikäli huoli ei poistu tai lapsen tilanne jatkuu entisellään. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä huolen herätessä, varmuutta asiasta ei tarvita vaan huoli riittää. Vanhemmille on hyvä ilmoittaa lastensuojeluilmoituksen tekemisestä, jotta yhteistyö vanhempien kanssa jatkuisi mahdollisimman hyvänä. Lapsesta voi hoitajien kanssa yhteistyössä tehdä lastensuojeluilmoituksen sijasta pyynnön lastensuojelutarpeen selvittämiseksi. Pyyntö pitää olla sekä ilmoitusvelvollisen että hoitajan allekirjoittama, pyynnöstä tulee käydä esille huoleen johtaneet syyt. (Taskinen 2010, 46–48.)

Lastensuojeluilmoitus on syytä tehdä muun muassa seuraavissa tilanteissa:

- lapsi on toistuvasti likainen, nälkäinen tai väsynyt
- lapsella on toistuvasti epäasianmukainen vaatetus tai varustus

- lapsella on poissaoloja, eivätkä vanhemmat ilmoita poissaolojen syytä
 - lapsi kertoo huolestuttavia asioita kotoa
 - lasta laiminlyödään
 - lapsi ei saa ikätasonsa mukaista hoitoa
 - lasta pahoinpidellään
 - lapsen käyttäytyminen muuttuu tai lapsi käyttäytyy poikkeavasti
 - lapsi on turvaton tai pelokas
 - lapsi on liikaa yksin tai myöhään ulkona
 - lapsi on itsetuhoisin
 - lapsi joutuu ahdistelun kohteeksi
 - lapsen asiat eivät ole hyvin
 - yksittäisen huolen taustalla voi olla huoli lapsen perheestä, sen ulkoisesta olemuksesta ja keskinäisestä vuorovaikutuksesta
 - vanhemman/vanhempien liiallinen päihteiden käyttö
 - huoli lapsen vanhempien kasvatustavoista ja kasvatustaidoista
- (Kun huoli herää 2008, 6; Onnismäki 1999, 18–22.)

Työntekijän epäillessä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tulee ilmoitus tehdä salassapitosäännösten estämättä poliisille. Poliisille tehdyn ilmoituksen jälkeen ilmoitetaan epäilystä lastensuojeluun lastensuojeluilmoituksella. (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §.) Vastuu ilmoituksen tekemisestä on varhaiskasvatuksen työntekijällä.

Lastensuojeluilmoituksen vastaanottaa lastensuojelun sosiaalityöntekijä, joka arvioi seitsemän arkipäivän aikana aloitetaanko perheessä lastensuojelutarpeen selvitys. Selvityksen tulee valmistua kolmen kuukauden aikana. Varhaiskasvatuksen työntekijän tehdessä lastensuojeluilmoituksen, kutsutaan varhaiskasvatuksen työntekijä, vanhempien luvalla, selvityksen aikaiseen palaveriin. Jos lupaa ei saada, tieto siitä annetaan varhaiskasvatuksen yksikön esimiehelle ja tarvittaessa pyydetään lausunto lapsen tilanteesta. Näin varhaiskasvatuksen työntekijät tietävät missä vaiheessa lapsen asioiden selvittely etenee. Päivähoitoon ilmoitetaan, mikäli esille on tullut asioita, jotka vaikuttavat varhaiskasvatuksen toimintaan, varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee kiinnittää huomiota joihinkin lapseen liittyviin asioihin tai varhaiskasvatuksessa pitäisi huomioida lasta jossakin asiassa normaalia enemmän.

Lapsen tullessa päivähoidon lastensuojelun avohuollon tukitoimena pidetään aloituspalaveri, joka voi samalla olla asiakassuunnitelmanneuvottelu ja varhaiskasvatussuunnitelma/esiopetussuunnitelma. Palaverissa ovat mukana lapsen vanhemmat, varhaiskasvatuksen edustaja ja sosiaalityöntekijä sekä tarpeen mukaan muita kutsuttuja. Palaverissa käydään läpi muun muassa se, miksi päivähoido on avohuollon tukitoimi ja sovitaan varhaiskasvatuksen tavoitteet ja keinot lapsen tukemiseen. Palaverissa sovitaan lapsen päivähoidoajoista, siitä milloin lapsella on vapaata sekä kesän hoitotarpeesta. Lopuksi tehdään jatkosuunnitelma ja sovitaan tarkistusajankohdasta. Palaveriin tehdään oma lomake, johon kirjataan edellä mainitut asiat ja jonka vanhemmat, varhaiskasvatuksen edustaja ja sosiaalityöntekijä allekirjoittavat. Vastuu aloituspalaverin järjestämisestä on sosiaalityöntekijällä. Lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen työntekijät kirjaavat tarvitsemansa asiakirjat. Varhaiskasvatuksesta tehdään tarvittaessa lastensuojeluilmoitus, vaikka lapsi olisi jo lastensuojelun asiakas. Ilmoituksella turvataan se, että tieto lapsen muuttuneesta tilanteesta siirtyy lastensuojeluun.

Sosiaalityöntekijän konsultaatiokäyntejä päiväkoteihin tullaan tekemään jatkossa keväisin ja syksyisin. Konsultaatiokäyntejä tehdään tarpeen mukaan myös muihin päivähoidotuotoihin. Tapaamisen tarkoituksena on työntekijöiden tutustuminen toisiinsa, konsultointi mietittyissä asioissa ilman asiakkaiden nimiä, tiedonkulku yleisistä asioista ja lastensuojeluilmoitusten tilastojen läpikäyminen. Vastuu konsultointikäyntien toteutumisesta on päivähoidon yksikön esimiehellä tai hänen määräämällä henkilöllä.

Yhtenä yhteistyötä lisäävänä asiana arvioitiin olevan tiedon jakamisen lasten huoltajille. Huoltajille jaettavaan esitteeseen kirjataan tietoa lastensuojeluilmoituksesta. Tarkoitus on jakaa kaikille huoltajille sama tieto lastensuojelusta, jotta lasten huoltajat tietävät varhaiskasvatuksen henkilöstöllä olevan lain mukainen velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus lapsesta, mikäli lapsesta on huolta. Kehittämistyön jälkeen laadin esitteeseen kirjattavan tekstin, joka lähetettiin palveluohjaajalle. Toimintamallin kommentointikierroksen myötä nousi esille, että varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten huoltajille laaditaan tietopaketti, jossa on osio moniammatillisesta yhteistyös-

tä. Moniammatillinen yhteistyö – otsikon alle tulee oma osio lastensuojelusta, muun muassa siitä, mitä on varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välinen yhteistyö.

Toimintamallin lisäksi toimintatavaksi nostettiin myös yhteiset koulutukset varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä. Vastuu koulutusten järjestämisestä on sekä varhaiskasvatuksella että lastensuojelulla. Muiden tarjoamia koulutuksia seurataan ja niistä ilmoitetaan toiselle osapuolelle. Tilaisuuksien mukaan järjestetään omia koulutuksia. Ensimmäiseksi koulutusideaksi esitettiin koulutusta huolen vyöhykkeistä. Ryhmässä toivottiin myös konkreettista materiaalia, josta vanhemmat saisivat tietoa lastensuojelusta. Eurassa toimivasta lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmässä tehdään nuorten esite, jossa kerrotaan koko kunnan peruspalveluista. Tästä tulevasta esitteestä muokataan päivähoitoon sopiva esite. Vastuu esitteen muokkaamisesta jäi varhaiskasvatus puolella.

Kehittämisen myötä nousi esille tarve lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteiselle perhetyöntekijälle. Perusturva on hakenut talousarviossa neuvolaan perhetyöntekijää, jatkossa varhaiskasvatus olisi mukana perhetyöntekijän hakemisessa. Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmässä käsiteltiin perhetyöntekijäasiaa, vastuu asiasta jäi eri hallintokuntien talousasioista vastaaville.

Työkonferensseissa keskustelua aiheutti välttämättömän tiedon antaminen varhaiskasvatukselle, erityisesti keskustelua tuli siitä, mikä on välttämätöntä tietoa. Varhaiskasvatuksen työntekijöille annetaan lastensuojelussa olevaa tietoa, mikäli tietojen antaminen on lapsen edun mukaista ja lisää lapsen hyvinvointia. Vastuu tiedon antamisesta on lastensuojelulla ja varhaiskasvatuksella on vastuu kysyä tietoa, mikäli olettaa lastensuojelun työntekijällä olevan tietoa lapsesta. Varhaiskasvatuksessa olevista lapsista osa on lastensuojelun asiakkaita muutenkin, vaikka päivähoito ei ole avohuollon tukitoimi.

Yhdeksi toimintatapatavoitteeksi asetettiin lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen työntekijän tekemät yhteiset kotikäynnit jokaisen hoitoon tulevan lapsen luokse. Kehittämiseen osallistuneiden arvion mukaan kotikäynnit vaativat resursseja nykyistä enemmän, joten tällä hetkellä kotikäynnit eivät ole mahdollisia jokaisen hoitoon tulevan lapsen kotiin. Käyttöön voisi nykyisillä resursseilla ottaa mallin, jossa yhteisiä

kotikäyntejä tehtäisiin tarpeen mukaan silloin kun yhteisistä kotikäynneistä arvioi-
daan olevan lapselle hyötyä. Toiveena on, että olisi resursseja järjestää yhteisiä koti-
käyntejä.

8.2 Toimintatapojen levittäminen käytäntöön

Kehittämisprosessin viimeisenä osana on tulosten levittäminen eli juurruttaminen
käytäntöön. Tulosten levittäminen ja ylläpitäminen vaatii usein oman prosessin, eikä
se näin ollen liity aina varsinaiseen kehittämishankkeeseen. (Toikko & Rantanen
2009, 63–64.) Toimintamallia levitetään yksiköittäin, jotta työntekijöiden välille saa-
daan keskustelua toimintatavoista. Toimintamallin levittäminen aloitettiin touko-
kuussa 2013. Tavoitteena on saada toimintamalli levitettyä varhaiskasvatukseen vuo-
den 2013 aikana. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät kiertävät päivähoi-
toyksiköt. Tapaamisilla käydään läpi Euran varhaiskasvatuksen huolipolku – toimin-
tamalli, lastensuojeluilmoituksen käsittely ja yleisimmin käytettyjä tukitoimia sekä
muuta esiin nousevia asioita. Toimintamallin toteutumista ja esille nousseita kehittä-
miskohtia käydään läpi toimintamallin oltua käytössä noin vuoden ajan.

Kehittämistoiminnassa tärkeää on myös tulosten siirrettävyys. Kehittämistoiminnan
tulokset ovat usein kontekstisidonnaisia jolloin niiden siirtäminen toiseen yhteisöön
on vaikeaa. Kehittämishankkeessa oli mukana työntekijöitä eri varhaiskasvatusmuo-
doista. Tämä lisää toimintamallin siirrettävyyttä varhaiskasvatuksen työntekijöille,
vaikka työntekijä itse ei olisikaan ollut mukana kehittämisessä. Tulosten siirrettävyys
muille yhteistyökumppaneille esimerkiksi kouluun ja neuvolaan on mielestäni mah-
dollista pienin muokkauksin lähinnä liittyen sanavalintoihin kuten varhaiskasvatuk-
sen tilalle neuvola tai koulu. Lapseen liittyvä huoli ilmenee samalla tavalla, on kyse
sitten pienestä lapsesta tai nuoresta. Huolesta tulee puhua vanhempien kanssa ja ti-
lanteeseen tulee puuttua. (Toikko & Rantanen 2009, 125–126.)

8.3 Arviointi

Prosessiarvioinnissa arviointi toimii palautteena ja hankkeen ohjaamisen apuna. Pro-
sessiarvioinnin tarkoituksena on tarkastella toimintaa, jonka kautta tavoitteita toteute-

taan. Tarkoituksena on tuoda esille kehittämishankkeessa käytetty toimintatapa. Arvioinnissa voidaan tuoda esille esimerkiksi, miten ongelmakohtia on ratkottu ja millaisia ideoita on tehty ja viety käytäntöön. Prosessiarvioinnissa arviointi kohdentuu siihen, miten hanketta on tehty ja kuinka hankkeen toimintaa voitaisiin parantaa. Kehittämistyössä tärkeää on se, mitä tapahtuu kehittämishankkeen aikana, ihmisten välisenä toimintana ja sen kautta. (Seppänen-Järvelä 2004, 19–20.)

Kehittämisprosessin aikana saatua tietoa voidaan käyttää hankkeen ohjaamiseen ja toiminnan parantamiseen. Ilman prosessin arviointia ja seuraamista olisi vaikea esittää, miten toimintatapa syntyi ja miten se voidaan viedä käytäntöön. Arviointia tarvitaan myös kehittämishankkeen kautta syntyneen tiedon ja osaamisen levittämiseksi laajemmin. (Seppänen-Järvelä 2004, 21–22.)

Itsearviointi on osa kehittämistyötä. Itsearviointi tuottaa välittömimmin käytettävää tietoa kehittämiseen. Arvioijan omalla asemalla on merkitystä arvioinnin tekemisessä. Ulkopuolinen arvioija arvioi kehittämistoimintaa ulkoapäin, kun taas sisäinen arvioija arvioi kehittämisessä sitä, mitä on itse ollut kehittämässä. Ulkoisessa arvioinnissa arviointi on puolueettomampaa kuin sisäisessä arvioinnissa, jossa arvioija tuntee kehitettävän kohteen. Arvioidessani itse omaa kehittämistehtävääni toimin sisäisenä arvioijana kuten toimivat myös palautetta antaneet kehittämiseen osallistuneet työntekijät. Omassa arviossani peilaan kehittämistä ja työn lopputulosta oman työni kautta sekä sitä, miten lopputulos vastaa omaan työhöni. (Seppänen-Järvelä 2004, 24; Toikko & Rantanen 2009, 125–128.)

Aloite kehittämishankkeeseen tuli lastensuojelun avohuollosta. Tarkoituksena oli siirtää lastensuojelun painopistettä aiempaa nuorempiin lapsiin. Kehittämishanketta vietiin eteenpäin lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Kehittämishankkeen aikana osallistujat pysyivät pääosin samoina ja suurin osa oli mukana kehittämishankkeessa alusta loppuun asti. Osallistujat toivat kehittämistyöhön, kaikkien osallistujien käyttöön, oman ammattitaitonsa ja osaamisensa. Kehittämistyötä tehtiin työkonferenssin kautta. Työkonferenssi sopi kehittämismenetelmäksi hyvin, koska se osallisti kehittämisessä mukana olleita. Osallistuminen näkyi työkonferenssien aikana siinä, että kaikki olivat mukana pienryhmäkeskusteluissa sekä yleisryhmän keskusteluissa tuoden esille omia ajatuksiaan sekä omaa osaamistaan ja koke-

mustaan. Jokainen sai osallistua kehittämiseen haluamallaan panoksella. Työkonferenssimenetelmä etenee ryhmätyöstä toiseen, pohjana käytetään edellisen ryhmätyön vastauksia. Tämän vuoksi kehittämistä ei voinut suunnitella tarkkaan eteenpäin, vaan asiat etenivät ryhmätyö kerrallaan, sekä siitä nousseen keskustelun myötä. Lastensuojeluilmoitukseen liittyvät kysymykset nousivat useasti esille kehittämishankkeen aikana. Kävimme kehittämishankkeen aikana keskustelua sekä lastensuojeluilmoituksesta että kynnyksestä sen tekemiseen.

Suurimmaksi haasteeksi kehittämishankkeessa nousi kehittämiseen osallistuneiden saaminen yhtenäiseksi ryhmäksi. Alussa keskusteluissa esiintyi karrikoidusti asetelma lastensuojelun työntekijät vastaan varhaiskasvatuksen työntekijät. Ryhmän asetelma alkoi muuttua toisella tapaamiskerralla yhtenäisemmäksi. Ryhmän keskustelun kehityskulku eteni selkeästi aiemmin esitellyn neljän vaiheen kautta johtaen lopulta hyvään yhteistyöhön ja yhteisymmärrykseen asioista. Haasteeksi jäi miten samat asiat, ja erityisesti yhtenäisyyden tunteen ja ajatuksen ”samalla puolella” olemisesta, saa siirrettyä lyhyemmässä ajassa muille työntekijöille eri varhaiskasvatusyksiköihin.

Tavoitteeseen pääsemisessä auttoi kehittämiseen osallistujien yhteinen tavoite, luoda toimintamalli, sekä lisätä yhteistyötä toimijoiden välille. Kehittämiseen osallistujilla oli mukana myös oma intressinsä, sillä osallistujat tulevat hyötymään omassa työssään kehittämishankkeen tuomista tuloksista. Työkonferenssityöskentelyn ideana oli edetä ryhmätyöstä toiseen järjestelmällisesti. Ensimmäisen tehtävän aikana osa osallistujista lähti heti pohtimaan ratkaisuja, joka osaltaan esti kehittämishankkeen etenemistä suunnitellusti.

Kehittämishankkeen alussa mietin, oliko tarpeen lähteä viemään prosessia läpi neljän ryhmätyön kautta kun toimintamallin olisi voinut luoda yhdellä tapaamisella. Työkonferenssien kautta seuranneiden muutosten jälkeen ajatukseni kuitenkin muuttuivat johtuen esiin nousseista hyvistä asioista. Hyviksi asioiksi nostaisin kehittämiseen osallistuneiden ryhmäytymisen ja keskustelujen kautta saadun tiedon toisen toimijan työstä, joka taas lisäsi osaltaan luottamusta toisen toimijan työtä ja ammattitaitoa kohtaan. Työkonferenssien myötä työntekijöiden tuli pohdittua asioita ja kysymyksiin sai vastauksia, keskustelua tuli esimerkiksi lain tuomista määräyksistä. Luotaessa toimintamallia ja toimintatapoja perinteisten keskustelujen kautta jää pohdinta vä-

hemmälle kuin työkonferenssi tyyppisessä keskustelussa, jossa suuri merkitys on pienryhmäkeskusteluilla.

Kehittäminen tapahtui ammattilaisten kesken, mutta toimintamallissa mukana ovat varhaiskasvatusikäiset lapset, joita tuetaan kun työntekijällä nousee huoli lapsen tilanteesta. Toimintamallia on kehitetty työntekijöiden kanssa, jotka tekevät työtä varhaiskasvatusikäisten lasten sekä heidän vanhempinsa kanssa. Tämän vuoksi toimintamalli kohdentuu kohderyhmään, johon oli tarkoituskin ja toisaalta kehittämisessä mukana olleet pystyvät käyttämään toimintamallia ja sovittuja yhteistyötapoja. Noin vuoden kuluttua on tarkoitus arvioida toimintamallin sekä yhteistyön toimivuutta ja tehdä tarvittavia muutoksia yhteistyön toimintatapoihin ja toimintamalliin. Lapsen tilanteeseen puuttuminen huolen herätessä on tarkoituksenmukainen, sillä silloin lasta ja perhettä voidaan tukea mahdollisimman pienellä puuttumisella ja tukemisella.

Kuten jokaisessa ryhmässä myös meidän kehittämishankkeessa oli mukana enemmän puhuvia ja hiljaisempia osallistujia. Pienissä ryhmissä myös hiljaisemmat pääsivät ääneen. Kehittämisryhmämme oli kokonaisuutena melko pieni, joka lisäsi ryhmän toimivuutta. Varhaiskasvatuksen näkökulma jäi työssä suppeammaksi kuin lastensuojelun näkökulma. Varhaiskasvatukseen liittyvät konkreettiset tiedot perustuivat pääosin kirj tietoon. Edellä mainittu johtui pitkälti omasta lastensuojelun näkökulmasta, jonka vuoksi lastensuojelusta onkin tuotu työhön perustyn kautta tullutta tietoa. Toivottavasti kumpikin kehittämisen osapuoli sai kuitenkin kehittämishankkeesta apua ja tukea arkityöhönsä. Kehittämishankkeen onnistumisesta kertoo osaltaan se, siirtyvätkö aiemmin neuvolaan otetut lastensuojeluun kuuluvat yhteydenotot neuvola lastensuojeluun. Vielä yhteydenotot lastensuojeluun eivät ole lisääntyneet, joltuen siitä, ettei toimintamallia ole vielä levitetty käytäntöön.

Saman ryhmän kanssa työskentely lisäsi luottamusta ryhmän sisällä ja kehittämishankkeen myötä tietoisuus toisten työstä lisääntyi. Kehittämisessä ja sitä kautta muutoksessa mukana oleminen lisää mielestäni työntekijän sitoutumista toimintamallin ja toimintatapojen käyttämiseen arkityössä.

Kehittämisprosessissa tavoitteena on käytäntöön vakiinnutettu ratkaisu. Ratkaisu voidaan yleistää toimintamalliksi, jota muutkin voivat hyödyntää. Kehittämishank-

keen tuloksilla haetaan ratkaisua lähtökohtana olleisiin ongelmiin, jotka tässä hankkeessa liittyivät puutteelliseen yhteistyöhön. Kehittämishankkeelle on luotava tavoitteet, joihin käytännön avulla pyritään. (Koivisto & Pohjola 2013, 9.)

Muutosarvioinnissa seuranta tehdään tarpeen mukaan ennen, aikana ja jälkeen asettelussa (Koivisto & Pohjola 2013, 7). Ennen toteutusta tapahtuvan arvioinnin tehtävänä on lähtötilanteen arviointi. Toteutuksen aikaisen arvioinnin tarkoituksena on seurata ja arvioida muutoksen toteutusta kehittämishankkeen aikana. (Koivisto & Pohjola 2013, 13.) Euran kunnassa on ennen kehittämishanketta ollut käytössä toimintamalli huolen herätessä. Toimintamalli oli tarkoitettu kaikkien toimijoiden käyttöön, eikä se vastannut varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun tarpeeseen siinä määrin, että lapsia olisi päästy tukemaan riittävän varhaisessa vaiheessa. Aiemmin yhteistyö oli satunnaista liittyen lähinnä yksittäisen lapsen tilanteeseen. Esimerkiksi työntekijät sopivat puhelimitse päivähoiton aloittamisesta lastensuojelun avohuollon tukitoimeksi. Pidetyt palaverit olivat samoin satunnaisia liittyen yksittäisen lapsen asioihin. Kehittämisprosessin aikana kehitetty toimintamalli on tarkoitettu varhaiskasvatuksessa käytettäväksi toimintamalliksi. Toimintamallin ohjeistukset on kirjattu ajatellen toimintaa varhaiskasvatuksessa. Toimintamallin lisäksi yhteistyötä tukemaan kirjattiin toimintatapoja moniammatillisen yhteistyön tekemiseksi. Lastensuojelulaki määrittää lastensuojeluilmoituksen tekemisestä sekä ilmoituksen käsittelystä. Näin ollen laki määritteli osaltaan toimintamallin muodostumista. Muilta osin toimintamalli kehitettiin vastaamaan alle kouluikäisen lapsen tuen tarvetta.

Viimeisenä arvioitavana asiana on arvioida kehittämishanketta toteutuksen jälkeen. Tarkoituksena on arvioida millaisia muutoksia on tapahtunut. Lisäksi tehdään päätelmiä kehittämishankkeen onnistumisesta. (Koivisto & Pohjola 2013, 14.) Merkittävämpänä muutoksen aiempaan toimintatapaan on yhteistyön lisääntyminen. Jatkossa yhteistyötä tehdään säännöllisesti moniammatillisten tapaamisten muodossa. Yhteistyötä lisätään myös lastensuojelutarpeen selvityksen aikana. Lastensuojelutarpeen selvitykseen liittyen ei ole aiemmin tehty yhteistyötä. Haasteena on, miten yhteistyötä saadaan pidettyä yllä ja juurrutettua se osaksi perustyötä. Toimintamallin tarkoituksena on yhtenäistää toimintalinjoja, mutta toisaalta on varottava toimimasta liiaksi mallin mukaan. Lasten tilanteet ovat yksilöllisiä, jonka vuoksi asioiden käsittelytkin saattavat vaatia toimintamallista poikkeavaa käsittelyä. Yhteistyön kehittämisenkin

kannalta on tärkeää, että yhteistyörakenteet joustavat ja muuttuvat tarpeiden ja tilanteiden mukaan (Metteri 1996, 126).

Kehittämistyölle on tyypillistä, että kehittämishankkeen tulokset tulevat näkyviin vasta hankkeen päättymisen jälkeen. Näin on myös tehdyssä kehittämishankkeessa. Toimintamallia ja yhteistyökäytäntöjä lähdetään juurruttamaan varsinaisen kehittämishankkeen päätyttyä, jonka vuoksi yhteistyön lisääntymisen kautta tulleet tulokset näkyvät vasta myöhemmin. Kehittämishankkeen tuloksina oli aiempaa paremmin toimivan toimintamallin luominen ja siihen sitoutuminen, sekä yhteistyötavoista sopiminen ja niihin sitoutuminen. Yhtenä tuloksena oli parantunut vuorovaikutus kehittämisessä mukana olleiden kesken. Toimintamallin ja yhteistyötapojen vieminen ja vakiinnuttaminen käytäntöön on muutosprosessi, jossa työyhteisön työtehtävissä tapahtuu muutoksia. Käyttöönotto voi tuoda tavoiteltuja tai/ja odottamattomia muutoksia. Muutosten myötä saattaa esiintyä muutosvastarintaa, jolloin uusien käytäntöjen vieminen perustyöhön vaatii enemmän yhteisiä keskusteluja. Muutoksia voi näkyä muun muassa palvelukulttuurissa ja asiakkaiden hyvinvoinnissa. (Koivisto & Pohjola 2013, 7; Seppänen-Järvelä 2004, 39.)

Muutos ei tapahdu yksittäisen tekijän tuloksena, mutta yksittäinen tekijä voi olla välttämätön osa muutoksen aikaansaamiseksi. Muutoksen kannalta on hyvä arvioida ja tehdä päätelmiä siitä, mitkä tekijät auttoivat muutoksen syntymisessä. Kehittämishankkeessa muutoksen syntymisessä tärkeimpänä tekijänä oli yhdessä kehittäminen. Yhteistyötahojen keskinäiset keskustelut muun muassa työtavoista lisäsi luottamusta toisten ammattitaitoiseen työntekoon. (Pohjola & Koivisto 2013, 14.) Tärkeintä on arvioida sitä, saadaanko käytännöllä aikaan tavoiteltuja asioita (Koivisto & Pohjola 2013, 7). Tavoitteena ollut toimiva yhteistyö lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä sai hyvän alun. Toimintamalli saatiin luotua, tietoisuutta toisten työstä lisättyä ja tätä kautta myös luottamus toisen työn tekemiseen ja hyvään yhteistyöhön lisääntyi antaen hyvät edellytykset toimivampaan yhteistyöhön. Kehittämishanke jatkuu toimintamallin juurruttamisella ja mahdollisten muokkausten tekemisellä kun toimintamallia päästään käyttämään. Kehittämisen jälkeen on seurakunnan kautta esitetty toive saada yhteistyömalli siirretyksi myös seurakunnan varhaiskasvatukseen.

LÄHTEET

- Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Helsinki: Gaudeamus.
- Arki, arvot, elämä, etiikka: Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2005. Helsinki: Talentia ry.
- Clarkeburn, H. & Mustajoki, A. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- Dunder, M-L. (toim.) 1988. Kasvatus- ja perheneuvolan asema ja tehtävät, osa 3. Helsinki: Suomen kasvatusneuvolain liitto.
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. 14. uud.p. Helsinki: Wsoypro Oy.
- Eriksson, E. & Arnkil, T. 2005. Huoli puheeksi: opas varhaisista dialogeista. Helsinki: Stakes.
- Euran kunnan www-sivut. Viitattu 20.6.2012. <https://www.eura.fi>
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 9/2008. Helsinki: Stakes.
- Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Helsinki: Finn Lectura.
- Hänninen, S-L. & Valli, S. Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia. Helsinki: Otava.
- Hyppönen, H. (toim.), Turunen, T., Hämäläinen, P., Kärki, J. & Palojoki, S. 2008. Ammattilaisen tiedontarpeista sosiaali- ja terveydenhuollon rajalla. Helsinki: Sakes. raportti 32/2008.
- Isoherranen, K., Rekola, L. & Nurminen, R. 2008. Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: Wsoy Oppimateriaalit.
- Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. 2007. Eettinen herkkyyys ammatillisessa toiminnassa. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kajanoja, J. 2010. Varhaiskasvatus, talouden haasteet ja hyvinvointi. Luento varhaiskasvatuksen johtajuusfoorumissa Lahdessa 15.4.2010.
- Katajamäki, E. 2010. Moniammatillisuus ja sen oppiminen. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. kasvatustieteiden laitos.
- Kautto, A. 2003. Voiko koulussa saduttaa. Turun yliopisto. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 7.11.2012. <http://www.edu.helsinki.fi>
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: Wsoy.

Korhonen, A. 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Jyväskylä: Gummerus.

Kun huoli herää: varhaiskasvatus ja lastensuojelu perheen tukena. 2008, uudistettu 2011. Ylöjärven kaupunki, varhaiskasvatus. Viitattu 5.3.2012. ylj.fi/bin.directo.fi/@Bin/a76985b9eb7d16dc9d4a8b2ad8f28a8f/1364132504/application/pdf/277220/KUN%20HUOLI%20HER%C3%84%20VARHAISKASVATUS%20JA%20LASTENSUOJELU%20PERHEEN%20TUKENA-K%c3%84SIKIRJA%2012%2011.pdf

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laihonen, P. (toim.) 2008. Lapsiperheiden varhainen tukeminen ja moniammatillinen yhteistyö perhepalveluissa. Satakunnan ammattikorkeakoulu: Raportti 4/2008.

Lastensuojelulaki. 2007. L 13.4.2007/417.

Lehtonen, J. (toim.) 2004. Työkonferenssi Suomessa. Vuoropuheluun perustuva työyhteisöjen kehittämismetodi. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.

Mahkonen, S. 2012. Päivähoito ja laki. Helsinki: Edita.

Metteri, A. (toim.) 1996. Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Helsinki: Edita. Sosiaalityön vuosikirja.

Mäkelä, J. 2010. Ehkäistä vai korjata. Luento ehkäistä vai korjata – Euran hyvinvointiseminaarissa 10.10.2012.

Onnismaa, E. 1999. Päiväkoti lastensuojelun tukitoimena –toiveiden tynnyri vai huoltien hautomo? Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 29/1999.

Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) 2011. Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Pohjola, P. & Koivisto, J. 2013. Arviointiopas kehittäjille. Viitattu 4.5.2013. <https://www.innokyla.fi/documents/10162/3c5716c3-2adf-4f37-9d7e-3ee46ffd37f>.

Pohjola, P. & Koivisto, J. 2013. Innokylän systeeminen innovaatiomalli. Viitattu 4.5.2013. <https://www.innokyla.fi/documents/10162/fef79043-c0bd-42bb-9f37-2109e1665f9a>.

Puhakka, J. & Selkee, J. (toim.) 2003. Hyvän elämän alku kunnallisessa palvelutuotannossa. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Rauman kaupungin www-sivut. Viitattu 21.3.2013. <http://www.rauma.fi>

Reijonen, M. (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön: arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Ruuskanen, P. (toim.) 2002. Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi: näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Seppänen-Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämisprojektissa, Opas käytäntöihin. Helsinki. Stakes. Raportti 4/2004. Viitattu 6.5.2013.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75862/Arviointiraportteja404.pdf?sequenca=1>.

Sorkkila, L. Palautetta liittyen ph:n ja lastensuojelun yhteistyömalliin. Vastaanottaja: heidi.hiljanen@aura.fi. Lähetetty 21.9.2012 klo 12:47. Viitattu 25.9.2012.

Sosiaaliportin www-sivut. Viitattu 7.11.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi>

Suosalmi, S. 2012. Lastensuojelulla leimaava maine. Länsi-Suomi 19.1.2012.

Säkylän kunnan www-sivut. Viitattu 21.3.2013. <http://www.säkylä.fi>

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. Viitattu 9.4.2013.
<https://www.thl.fi>.

Terveyskirjaston www-sivut. Viitattu 7.9.2012. <http://www.terveyskirjasto.fi>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 2. painos. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus-kiintymyssuhteen perusta. 2008. Savonian ammattikorkeakoulu. Viitattu 7.11.2012.
<http://www.tervesuomi.fi/fi/julkaisu/11710>.

Virta, P. Opinnäytetyö. Vastaanottaja: heidi.hiljanen@aura.fi. Lähetetty 27.3.2013 klo 12:52. Viitattu 14.4.2013.